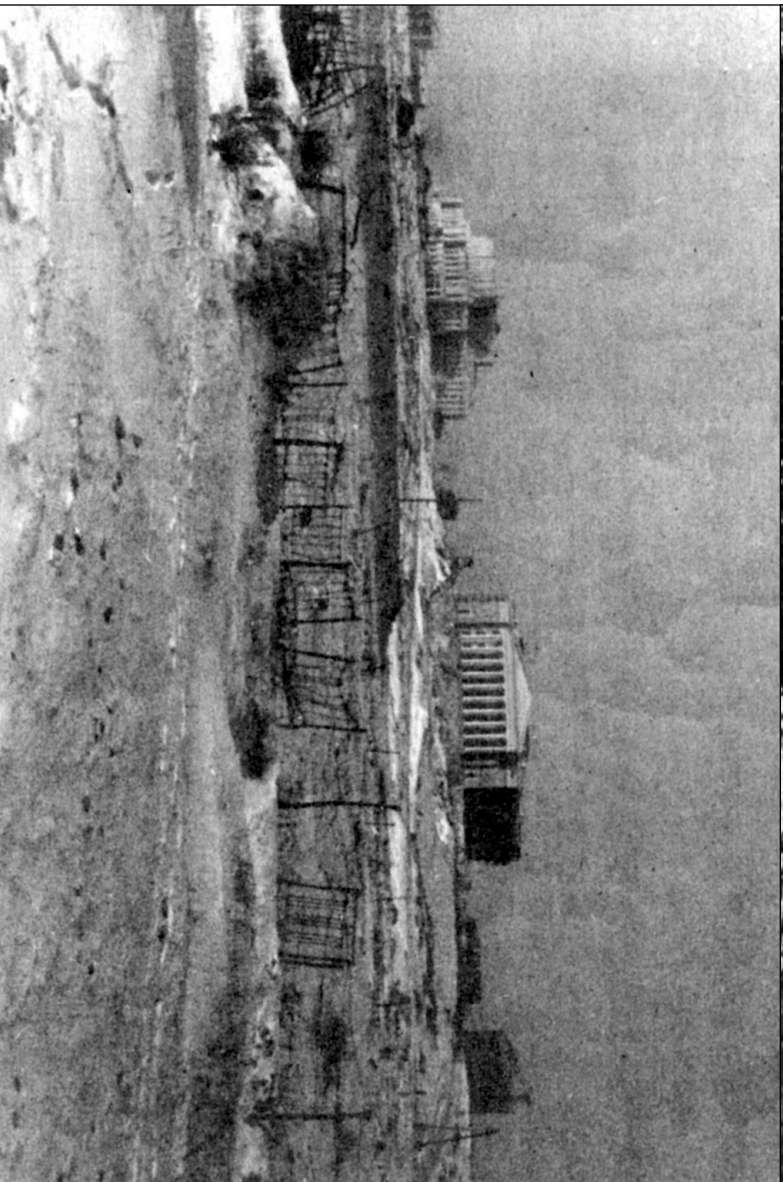
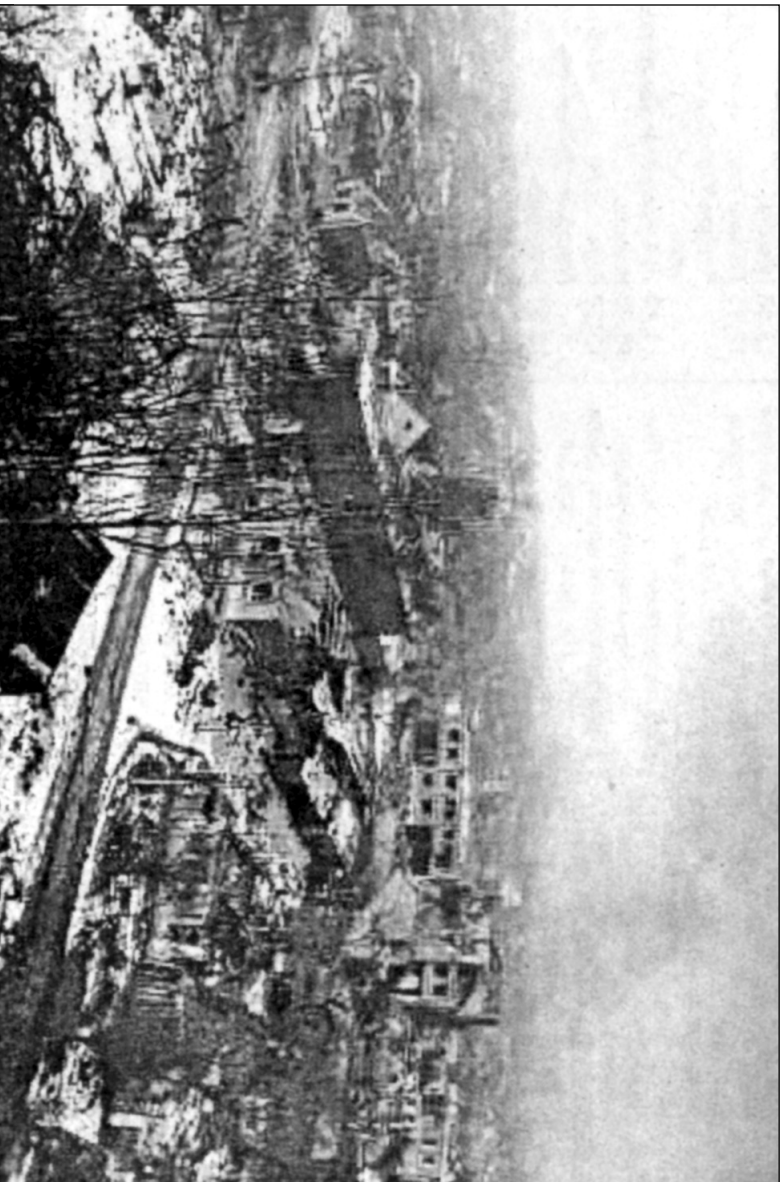

Беларускія Вёдамасьці

ВАРШАВА, травень 2001 г.

**НЕ ПРАВЫ ЧАЛАВЕКА — ГАЛОЎНАЕ ДЛЯ БЕЛАРУСАЎ,
А НЕЗАЛЕЖНАСЬЦЬ І СВАБОДА, БО НЕ БЫВАЕ „ПРАВОЎ
ЧАЛАВЕКА” ПАД АКУПАЦЫЯЙ**

*Уверх: Чацінская стаяліца Джохар-Тала (былы Грозны), зьнішчаная расейскай авіяцыяй і артылерыяй. Здымак 2000 г.
Унізе: Менск, знішчаны саветска-нямецкай авіяцыяй і артылерыяй. Здымак Ж. Врэдэна, 1947 год. На гарызонце
засягаюць два бруднікі: Онурын тэатр і Міністэрства абароны.*

РАСЕЙСКІЯ ЛЯГЕРЫ СЬМЕРЦІ Ў ЧАЧЭНІ АЛЬБО ЧАЧЭНСКІЯ „ФІЛЬТРЫ”:

*Зьнішчыць і ператварыць
у інвалідаў як мага большую
колькасць чачэнскіх людзей.*

Што гэта за „фільтрацыя” такая, што злавесным пакрывалам навісла над нешматлікім народам, які твар у твар апынуўся перад абліччам генацыду? Афіцыйна гэты працэс ставіць мэту шляхам дазнавання „адфільтраваць” асобаў, якія бралі ўдзел у ваенных дзеяннях супраць расейцаў, ад тых, якія ў гэтых дзеяннях ня ўдзельнічалі. На першы погляд, здавалася б, усё законна.* Але гэта толькі на першы погляд.

Больш году Расея вяла ў Чачэніі поўнамаштабную вайну з ужываньнем усіх (дзякуй Богу, акрамя ядзерных!) сучасных сродкаў узбраеньня.

Ваенныя дзеянні паклікалі на поле бою амаль 150 тысячаў салдат з абодвух бакоў,** сагналі з абжытых месцаў чвэрць мільёна мірных жыхароў, абяздолелі тысячы расейскіх і сотні тысячаў чачэнскіх сем’яў... Вайна!

Варта яшчэ ўспомніць *„Дагавор аб міры і прынцыпах мірных*

Расейскі ваенны грузавік цягае на полі забітага чачэнца.

узаемаадносінаў”, заключаны паміж двума рэспублікамі тры з паловай гады таму. Яго падпісалі два ўсенародна выбраныя прэзідэнты — *Аслан Масхадаў* і *Барыс Ельцын*, які заявіў на ўвесь сьвет *„аб спыненні ваеннага супрацьстаяння Расеі і Чачэніі, якое доўжылася цягам чатырох стагоддзяў”*, і пра тое, што *„з гэтага часу ўсе пытанні будучы вырашацца толькі за сталом перамоваў палітычным шляхам”*.

Уся лёгкая падзеяў паказвае на тое, што захоплення расейцамі ў час ваенных дзеянняў чачэнскія салдаты (*„баевікі”*) ці тыя, што здаліся ў палон, а таксама асобы, якія падазраюцца ў прыналежнасці да іх, зьяўляюцца, на сутнасці справы, ваеннапалоннымі, якія трапляюць пад *Жэнеўскую канвенцыю аб ваеннапалонных*. Згодна міжнародных нормаў, нельга хаваць ад міжнароднай грамадзкасці іхныя прозьвішчы, утрымліваць іх разам з крмінальнікамі, трымаць у бэтонных ямах, марыць голадам, зьбіваць, катаваць ці расстрэльваць без суду...

Аднак расейскія ўлады, галаслоўна назваўшы ваенныя дзеянні ў Чачэніі *„антытэрарыстычнай апэрацыяй”*, адмаўляюць

вышэйпералічанай катэгорыі асобаў у статусе ваеннапалонных. Людзям, што ўзьяліся на абарону свайго народу, падрыхтавалі іншы статус, статус крмінальнага, што трапляюць пад адзін з найбольш строгіх артыкулаў Крымінальнага кодэксу РФ — *„удзел у незаконных бандфармаваньнях”*.

Аднак і крмінальнік па Канстытуцыі — не бяспраўны. Ён мае права на ордэр на арышт, на прад’яўленьне ва ўстаноўлены законам тэрмін абвінавачваньня, на размову ў час сьледства з адвакатам... Ён таксама мае права на тое, каб на допытах яго не прыпякалі цыгарэтамі ці распаленым жалезным прэнтам; не катавалі б электрычным токам; не пагражалі б адрэзаць палавы член, для пераканаўчасці пагрозы — дэманстратыўна падразаючы яго...

Менавіта гэтакае, і ня толькі гэтакае, адбываецца сёння ў фільтрацыйных лягерах у Чачэніі і прылеглых каля яе вобласцях. Калі якой-небудзь частцы вязняў фільтлягераў (напрыклад, захопленых з улікамі — на полі бою ці пры ўстаноўцы фугасу) і было прад’яўлена абвінавачваньне і нават выписаны (хай сабе мінулае датай) ордэр на арышт, то вялікая іх колькасць сядзіць без усялякіх на тое юрыдычных абгрунтаваньняў. Яны проста пасаджаныя, і ўсё на гэтым! Яны аддадзеныя пад поўную ўладу катаў-судыстаў! Што тычыцца адвакатаў, то пакуль што няма ніводнага выпадку допуску адваката ў фільтрацыйны „пункт”***

Калі ўлічыць, што ў „фільтрацыйных пунктах” зьбіваюць і катуюць са стратай здароўя практычна ўсіх, а таксама тое, што вядомыя выпадкі таемных групавых расстрэлаў вязняў бяз суду і сьледства, можна з упэўненасьцю сфармуляваць і ажыццяўляемую на практыцы (афіцыйна, вядома, не аб’яўленую) задачу „фільтрацыі”: *знішчыць ці ператварыць у інвалідаў як мага большую колькасць чачэнскіх мужчынаў* (у кожным зь іх расейскія ўлады бачаць патэнцыйнага баевіка). Гэта значыць давершыць тое, чаго не ўдалося зрабіць за час ваенных дзеянняў. Усё гэта лёгка ўпісваецца ў схему *генацыду, які ажыццяўляецца ў рамках дзяржаўнай палітыкі*.

Па дадзеных газэты „Коммерсант” — *Le Mond* (15 лютага 2000г.), *„Масква плянуе прапусьціць праз „фільтрацыйныя лягеры” 150 тысячаў чачэнцаў”*.

Акрамя часовых месцаў для затрыманых, што існуюць у ваенных частках і на блёк-вартах часовых месцаў для затрыманых (часцей за ўсё гэта проста глыбокія, часам забэтанаваныя ямы), „фільтрацыя” сёння робіцца ў лягерах Чарнакозава, у

Грозным,**** Гудэрмэс, Ханкале, Хатуні (Ведзенскі раён), Урус-Маргане (будынак былой школы), Ачхай-Маргане, Аргуне, у паселішчы Талстой-Юрт (падземны бункер), Гарагорску, Гарачаводзку, у сяле Соны (Шагойскі раён), на станцыях Кадзі-Юрт і Чараўлёная-Вузлавая (спэцыяльна прыстасаваныя вагоны — „вагонзэкі”), у рухомай колавай турме (Грозны-Гудэрмэс, Чараўлёная-Вузлавая-Кадзі-Юрт), у Маздоку, Стаўрапалі, Пяцігорску, Таганрозе і інш...

І ўсюды практыкуецца жорсткасць, садысцкія катаваньні, усюды існуе практыка адкупу, ёсць нават сістэма расцэнак: за выхад на свабоду, за зьберажэньне жыцця, за зьберажэньне здароўя...

Ну, а тыя, чые сваякі не ў стане іх выкупіць, але каго, аднак, на нейкай прычыне не расстраляюць, не заб’юць, не закатаюць да сьмерці, каму пашанцуе дайсьці да суду, тыя, атрымаўшы па сваім артыкуле максімальны тэрмін (калі не паддаліся вярбоўцы ў стукачы), тыя накіруюцца ў „зону” з надзеяй усё ж такі калі-небудзь вярнуцца дадому.

А ў „зоне” іх чаканоць азлобленыя нявольніцтвам, адурманеныя, як большасьць расейцаў, крмінальнікі, перакананыя ў тым, што дамы ў

Маскве высадзілі ў паветра чачэнцы і ўзрыў на Пушкінскай плошчы арганізавалі таксама яны...

Палітыку Крамля ў дачыненні да палонных чачэнцаў ажыццяўляе армія, МУС, ФСБ і Міністэрства юстыцыі... Прэзідэнт У. Пуцін (можна не сумняваюцца) ведае дэталёва, як гэтая палітыка выконваецца. Генеральная і Ваенная пракуратуры Расейскай Фэдэрацыі маўкліва спрыяюць усяму гэтаму...

Уладзімер КРЫЛОЎСКИ
Масква-Нью-Ёрк

(Тэкст з газэты „Вечерний Нью-Йорк, — 2001, 28-29 сакавіка)

Пераклад з расейскай мовы М.Ванькевіча

* Тое, што „на першы погляд“ здаецца быццам гэта „законна“ — так думае толькі расейскі аўтар. На самай справе гэта беззаконне, і відаць адразу. Тут нічога не „здаецца“. Нельга замыкаць насельніцтва ў лягеры і дзяліць без суду, хто налева, хто направа. Гэта чынгізнаўшчына, гвалт, нецывілізацыйныя дзеянні і варварскія паняцці. (рэд.)

** Чачэнская армія ў пачатку 2-й Расейска-Чачэнскай вайны складала 5-7 тысячаў салдат, узброеных толькі стралковай зброяй. (рэд.)

*** Экспрэс-хроніка, 1 апр., 2000г., с.1, „Интернаты от российской армии“; Правозащитный центр „Мемориал“ (Москва), „Обращение к членам Парламентской Асамблеи Совета Европы“, сент. 2000г.; В.Попков, Благотворительная организация „Гражданское содействие“ (Москва) и Н. Эстемирова, приемная Правозащитного центра „Мемориал“ в Назране (Ингушетия), „Несколько интервью с участниками чеченской трагедии. Свидетельства очевидцев“.

Матэрыял быў распаўсюджаны сярэд членаў ПАРЭ, Стразбург, верасень 2000г.

**** Джахар-Гала (рэд.)

ЗМАГАЮЦА СУПРАЦЬ ЧАЧЭНСКАЙ МОВЫ

Маскоўскае бюро радыё „Свабода“ можа быць зачынена, калі пачнуцца перадачы на чачэнскай мове, — папярэджвае радыёстанцыю расейская Фэдэральная служба бяспекі (ФСБ). „Свабода“ якраз пачала набор дыктараў, якія ведаюць чачэнскую мову. Прэсавы сакратар ФСБ Аляксандар Здановіч заявіў: „Мы будзем змагацца супраць усяго, што пагражае інтарэсам расейскай дзяржавы. Гэта датычыць таксама і сродкаў масавай інфармацыі“.

Кіраўніцтва радыё „Свабода“ ў Вашынгтоне паведамліла, што так ці інакш, але радыёперадачы на чачэнскай мове будуць перадавацца. Калі не з Расеі, то, магчыма, з Чэхіі.

(З газэтаў)

БЕЛАРУСЫ ПАД АКУПАЦЫЯЙ:

„За нашу савецкую родзіну“

(Успамінае Мікола Паграноўскі)

Для маладога беларуса, які скончыў „рускую школу“, дзіўна было, што на тэрыторыі СССР нехта размаўляў не па-расейску. Зьдзівіла ў Латвіі ня толькі гэта. Сьпічастая готыка, сівыя мury рыцарскай даўніны нагадвалі атмасфэру раманаў Вальтэра Скота. Душа будучага мастака хвалявалася. А тут такая ўдача: набліжалася гадавіна кастрычніцкага перавароту, нас ссыхталі на пляцы і спыталі: „Таварышы жаўнеры, хто хоча ў Рыгу на сьвяткаваньне 7 лістапада?“ Я здзівіўся, што ніхто не адгукнуўся на такую заманлівую прапанову і пасьпяшаўся крыкнуць — „я!“.

І вось мы стаім у ачэпленні на галоўнай набярэжнай, вакол мора чырвоных сцягоў, вэтэраны, адным словам, усё, як трэба. Раптам на нас насунулася маса юнакоў і дзяўчат, твары злыя, крычаць зь нянавісьцю: „Акупанты! Сволачы! Вон з нашай зямлі! Жыве незалежная Латвія! Далоў камуну!“ Каля маёй галавы праляцела пляшка...

Адсвяткавалі мы добра. Гэта была мая першая лекцыя нацыяналізму. Потым нам упершыню далі па аўтамату і павялі па вартах. Строга папярэджвалі, што пару гадоў таму тут адбылася серыя начных нападаў. Але, маўляў, вартавыя не разгубіліся, адстраляліся, забіўшы некалькі гадаў, і атрымалі па адпачынку.

Пазьней высветлілася, што сапраўды ўначы няўзброеныя латышы арганізавалі каля гэтых пастарункаў дэманстрацыі пратэсту. Вартавыя нават не зрабілі папярэджальныя стрэлы, стралялі проста па людзях...

Давялося прайсьці таксама і курс расейскіх лекцыяў. Выконваючы інструкцыю, я аднойчы праціраў казённым сьпіртам дроцкі радыёапаратуры. Увайшоў сяржант, жажнуўся і закрычаў: „Што ты робіш?!“ Ён перакуліў усю банку сабе ў рот, гукнуў: у-у-у-эх! І выдыхнуў сьпіртovou пару на драгты. „Вось так трэба!“

Амаль трыццаць гадоў прамінула, а не сьціраюцца ў памяці гэтыя кантрасныя ўспаміны.

Дарога вайны

(Успамінае Алена Падмасцер’ева. Гомель)

Наша хата стаяла на ўзбочыне магістралі Ленінград-Адэса. Мы бачылі ўсё, толькі не заўсёды маглі зразумець, што адбываецца. У сьпякотным траўні-чэрвені 1941 года па дарозе дзень і ноч ішла незлічоная сіла войска ў паўднёвым кірунку.* Пачалася вайна, бамбаваньне, прыйшлі немцы. Па дарозе гналі тысячы і тысячы палонных. Акрываўленьня, зьнясіленьня, галодныя, яны падалі ў пыл, а немцы білі іх нагамі і прыкладамі. Калі побач апыналіся італьянскія жаўнеры (іх было шмат у беліцкім прадмесці Гомеля; некалькі жыло і ў нашай хаце), то яны ратавалі людзей, перавязвалі параненых, не давалі іх забіць.

Немцаў і вайну італьянцы люта ненавідзелі. У кінаэтэтры немцы і італьянцы сядзелі ў розных канцах залі, ляліся, кідаліся біцца. Аднойчы на італьянскую аўтакалёну наляцелі савецкія самалёты, загарэліся машыны. Нямецкі начальнік бегеа і вішчыць, загадвае тушыць пажар і ратаваць грузы. А італьянцы схаваліся ў хмызьняку і крычаць адтуль: „Брава, сіньёр афіцэр, брава!“

Аднойчы прыйшоў да нас немец з разнарадкай на працу ў Нямецчыну. Нэапалітанцы націпілі яму на галаву апалонік і вытуралі. Дужа любілі нашых дзяўчат, і засталася ад іх некалькі дзяцей, цяпер, канешне, гэта старыя дзяцюкі.

Для іх усё скончылася трагічна. Калі ў Італіі ськінулі Мусаліні і італьянцы выйшлі з вайны, немцы загналі італьянцаў у лягеры і зьнішчылі. Гэта быў ужо кастрычнік 43-га. Пры набліжэньні чырвонай арміі мы і ўсе суседзі пабеглі хавацца ў лес. Вакол страляніна, чуваць, як недзе далёка закрывалі людзі. Потым карнікі, што ішлі ланцюгом, знайшлі нас і пагналі да прасёлку. Прайшлі мы паўз яму, дзе ляжалі пабітыя людзі. Нас паставілі на ўзбочыне і ўжо хацелі расстраляць. Па пасёлку адступваюць нямецкія войскі. Раптам мы ўбачылі афіцэра на кані. Кінуліся да яго, брат Яўген нешта казаў яму па-нямецку, усе малілі таксама. І ён загадаў карнікам не страляць. Толькі забралі ў калёну нашых мужчын і пагналі, а жанчын зь дзедзьмі адпусьцілі.

Раніцай мы ўжо вярнуліся, а ў нашай хаце гаспадарцаў чужыя. Я брамкі стаіць аўтаматчык, а за нашым сталом сядзяць два савецкія генэралы. На пару гадзінаў у нас быў нейкі важны штаб. Памятаю, генэрал узяў з шафы бацькаў гадзіннік і кажа: „Хорошіе часы“, — ды сунуў сабе ў кішэню.

Месяц фронт стаяў на Сажы, а ў Беліцы была сталіца БССР. Сюды за войскам прыехаў урад і ЦК КПБ. Па Гомелю стралялі дальнабойныя гарматы, а мы паўз іх хадзілі ў школу. У клясах партрэт Гітлера замянілі на выявы Сталіна, а падручнікі былі тыя ж.

Нацярпелі мы за вайну і ў школе. Некалькі разоў проста на заняткі прыходзіла гэстапа, забірала дзяўчынак, якія, аказваецца, былі зьвязаныя з падпольем. Цяпер мы ўбачылі дзетак начальства з ЦК і ўраду, фанабэрыстых, багата апранутых. Дома ўвечары размаўлялі з савецкімі вайскоўцамі. Вельмі прыязныя былі маладыя разведчыкі,

якія штодня рызыкавалі жыццём. А вось адзін афіцэр усё гарлавіў: „Мы кровь пролівалі, а вы тут под немцем прохлождалісь!” Я яму вазьмі ды агрызніся: „А дзе ж вы былі, калі нас немцы заваявалі?” Ён змоўк і толькі зыркнуў на мяне страшна. Уся сям’я думала, што канец. Але нічога, абшлось.

Так прыйшоў новы страх.

* Сталін канцэнтравуў войскі на поўдні Ўкраіны, дзе меркаваў пачаць атаку супраць немцаў і іхных хаўруснікаў захопам нафтавых палёў у Румыніі. Як вядома, Гітлер апярэдзіў савецкі наступ на некалькі дзён. (Рэд.)

ПАБІЦЦЁ ЛЮДЗЕЙ ПЕРАД СХОДАМ ПРЫХІЛЬНІКАЎ РЭЖЫМУ

18 траўня сёлета патрыёты Беларусі сябры *Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ* і *Беларускага Народнага Фронту „Адраджэньне”* выйшлі на праспэкт Францішка Скарыны каля Цэнтральнай плошчы ў Менску з плякатамі: „*Абаронім Беларусь!*”, „*Расейскіх акупантаў — прэч!*”, „*Зянон Пазьняк — беларускі кандыдат!*”. Прысутныя на плошчы засьведчылі сваю нязгоду з антыбеларускай палітыкай прамаскоўскага рэжыму, які марна спрабаваў прадэманстраваць „усенародную любоў” на псеўданародным сходзе, што адбываўся ў Палацы Рэспублікі. Сотні апранутых у цывільнае „амонаўцаў” кідаліся на людзей, зьбівалі і арыштоўвалі іх. У выніку карніцкай акцыі ў цэнтры сталіцы былі затрыманыя больш за 40 асобаў. Вядомыя прозьвішчы затрыманых сяброў *Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ*: *Уладзімер Раманцоў, Анатоль Лагутаў, сп. Неруш, Вольга Кацяноўка, сп. Палюховіч, Лявон Скавольчык, Алег Рудзюк, Аляксей Фралоў, Уладзімер Плотнікаў, сп. Кашэўнікаў, сп. Рачыцкі, Валянціна Сучок, Уладзімер Івашкевіч, Алег Сагадзін, Віктар Туравец, Генадзь Пляшко.*

Падчас брутальнага нападу і затрыманьня перажылі сардэчны прыступ і былі адвезеныя хуткай дапамогай сябра Сойму Партыі прафэсар *Мікола Савіцкі* і сябра Партыі *Святлана Захарэвіч.*

Пры затрыманьні лукашэнкавыя бандыты білі нагамі і нанеслі цяжкія цялесныя пашкоджаньні сябру Партыі *Уладзімеру Юхо* (зламаная рука і рэбры, знаходзіцца ў шпіталі №6) і намесьніку старшыні Партыі *Мікалаю Анцытовічу* (пашкоджаная нага). Адбыліся першыя суды над затрыманымі. Прысудзілі да штрафу *сп. Плотнікава* (20 мінімальных заробкаў — мін.з.), *сп. Рудзюка* (10 мін.з.), *сп. Рачыцкага* (30 мін.з.).

Большасьць затрыманых атрымалі позовы ў суд на наступны тыдзень. Бандыты ў цывільным арыштавалі яшчэ шэраг асобаў. Хапалі і зьбівалі нават тых, хто ішоў на „ўсенародны сход” зь вернападданымі пэтыцыямі ў руках. Апошнія атрымалі лекцыю халуйскай любові і таксама былі залічаныя ў апазыцыю.

(Прэ-служба Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ. В. БУЙВАЛ)

19 траўня 2001г.

АБ РЭПРЭСІЯХ І ЎЖЫВАНЬНІ СІЛЫ

23 траўня кіраўніцтва *Фронту* і *Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ* выступілі з заявай аб рэпрэсіях і ўжываньні сілы з боку рэжыму Лукашэнка супраць прадстаўнікоў *Беларускага Вызвольнага Руху.*

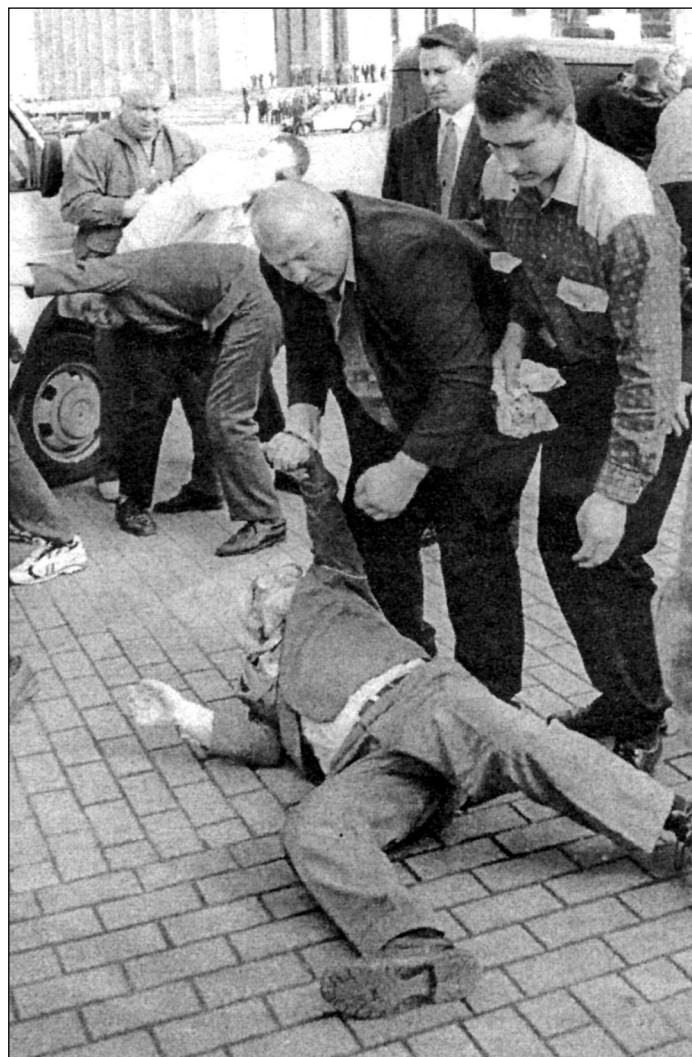
„18 траўня 2001 г. кіруючы ў Беларусі рэжым учыніў бандыцкі дзеянні, — сказана ў заяве. — Выконваючы загад Міністра ўнутраных справаў генэрала **Ул.Навумава**, „людзі ў цывільным” „дастасавалі” прыёмы баявога рукапашнага бою супроць грамадзянаў, што стаялі на Цэнтральнай плошчы ў абарону замацаванага Канстытуцыйнай незалежнага статусу Рэспублікі Беларусь. У выніку карніцкай акцыі ў цэнтры сталіцы было схопена і зьбіта больш за 40 асобаў, сяброў *Фронту* і *Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ.*”

* * *

„Дзеянні прамаскоўскага рэжыму Лукашэнка 18 траўня і ў цэлым на працягу 2001 г. пацьвердзілі, — сказана ў заяве, — што рэжым не зьмяніў курсу на сілавое ўтрыманьне ўлады і паслядоўнае замацаваньне каліянальнае залежнасьці Беларусі ад расейскай імперыі.

Жорстка падаўляецца дзейнасьць менавіта галоўных арганізацыяў *Беларускага Нацыянальна-Вызвольнага Руху*, накіраваная на кансалідацыю беларускага грамадства для абароны незалежнасьці Беларусі і супраціву супроць нахабных акцыяў палітычных, эканамічных, таемных структураў імперскай Масквы па зьнішчэньні беларускай дзяржавы і беларускай нацыі, па захопу беларускай уласнасьці.

Асабліва ўзмацніліся рэпрэсіі пасля прыняцьця 18 лютага 2001 г. рашэньня Соймавай Канфэрэнцыі Партыі і Руху пра неабходнасьць вылучэньня Зянона Пазьняка кандыдатам на пасаду прэзыдэнта Рэспублікі Беларусь у выпадку прызначэньня прэзыдэнцкіх выбараў.

18 траўня. Менск. Гэбісты ў цывільным зьбіваюць *Уладзімера Івашкевіча* (70 гадоў; сябра *Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ*).

18 траўня. “Гэб’ё” на вуліцах Менска: 1, 2, 3 — асобы, якія здымалі людзей і прахожых; 4 — тып у цывільным, які ўдзельнічаў у зьбіваньні людзей; 5 — тып, які “прысутнічаў”; 6 — фрагмэнт праспэкта Скарыны. Стрэлкамі паказаныя гэбісты.

Галоўны ўдар наносіцца па Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ і Беларускаму Народнаму Фронту „Адраджэньне”. Аказваецца ціск на ўсё кіраўніцтва Партыі і Руху. Выконваючы абавязкі старшыні на Беларусі **Юры Беленькі** 4 красавіка быў арыштаваны і асуджаны на 15 сутак за ўдзел у акцыі 25 Сакавіка 2001 г. „Дзень Незалежнасьці” ў Менску.

Намеснік старшыні **Уладзімер Старчанка** 11 красавіка быў асуджаны да штрафу 35 мінімальнага заробкаў за арганізацыю акцыі „Дзень Незалежнасьці” ў Гомлі. Намеснік старшыні **Мікола Анцыповіч** быў арыштаваны 18 траўня 2001 г. і прыцягнуты да суду за ўдзел у акцыі „Абаронім Дзяржаву і Канстытуцыю”.

Намеснік старшыні **Сяргей Папкоў** 16 траўня 2001 г. быў гвалтоўна, з нанясеньнем цялесных пашкоджаньняў, арыштаваны ва ўласнай кватэры без адпаведнай санкцыі пракурора і прыцягнуты да суду за ўдзел ў акцыі 26 красавіка 2001 г. „Чарнобыльскі Шлях”.

Сябры Союму і Управы Партыі **Сьвятлана Бельская**, **Вольга Кацянкава**, **Валянціна Мароз**, **Таццяна Цяцёркіна**, **Мікола Савіцкі**, **Уладзімер Раманцоў**, **Анатоль Лагутаў**, **Уладзімер Пleshчанка**, **Уладзімер Юхо**, **Ігар Лобан** пацярпелі ад рэпрэсіяў міліцыі і суду за ўдзел у вулічных акцыях, распаўсюджваньне інфармацыі і збор подпісаў.

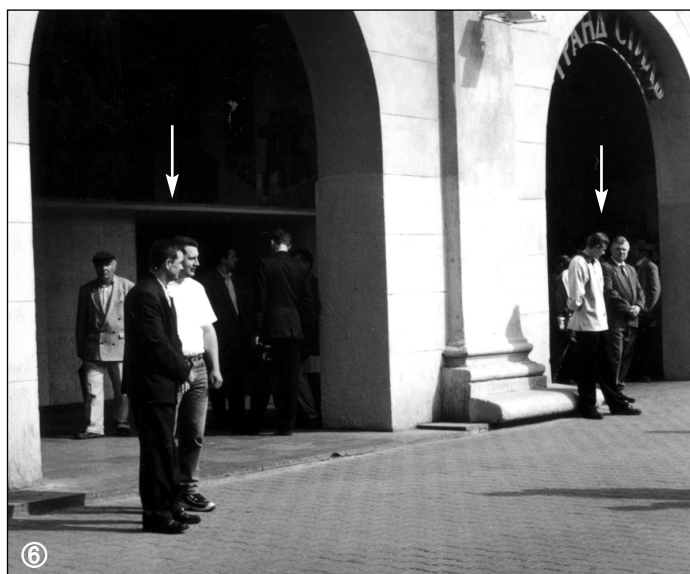
Рэжым імкнецца задушыць інфармацыйную працу Партыі і Руху. 14 траўня быў выкліканы ў міліцыю адказны сакратар Управы Партыі **Анатоль Крыварот** для высвятленьня характару інфармацыйных паступленьняў на ягоную паштовую скрыню.

На берасьцейскай мытні ў сакратара Управы Партыі **Аляся Чахольскага** канфіскавалі 745 асобнікаў часопіса „Беларускія Ведынасьці”, які выдае **Зянон Пазьняк**. Пры гэтым сп. Чахольскі быў аштрафаваны судом на 50 мінімальнага заробкаў. У гэтым годзе за распаўсюджваньне інфармацыі і арганізацыйную працу пры зборы подпісаў у абарону незалежнасьці Беларусі былі затрыманыя міліцыяй, аштрафаваныя, панеслі маральныя і матэрыяльныя страты дзясяткі актывістаў Партыі.

* * *

Дзякуючы актыўнай дзейнасьці арганізацыяў *Беларускага Нацыянальна-Вызвольнага Руху*, Маскве не ўдалося і ня ўдасца перавесці канфлікт паміж расейскімі імпэрскімі коламі і беларускімі незалежніцкімі сіламі ў рэчышча „кіруемага канфлікту” паміж Лукашэнкам і намэнклятурна-каляніяльнай апазыцыяй.

Мы заяўляем катэгарычны пратэст супраць любых спробаў расейскай дыпляматыі і некаторых эўрапейскіх краінаў надаць

легітымнасьць прамаскоўскаму рэжыму ў Беларусі. Відавочна, што ніякіх дэмакратычных свабодаў на Беларусі, пры панаванні антыбеларускага рэжыму, няма і ня будзе.

Нас непакоіць пазыцыя заходнеэўрапейскіх краінаў, якія „не заўважаюць” акупацыйную палітыку Масквы, імпэрскія амбіцыі Расеі, небясьпечныя для краінаў Усходняй і Цэнтральнай Эўропы.

Мы спадзяёмся, што дэмакратычныя краіны Захаду зоймуць рашучую пазыцыю ў дачыненні да імпэрскіх дзеяньняў Масквы і кіруемага ёй антыбеларускага рэжыму. Толькі ўсталяваньне і ўмацаваньне незалежнай дэмакратычнай Беларусі надаць стабільнасьць становішчу ва Ўсходняй Эўропе.

Арганізацыі *Беларускага Нацыянальна-Вызвольнага Руху*, нягледзячы на пастаянны ўціск з боку рэжыму, прымуць актыўны ўдзел у прэзыдэнцкай выбарчай кампаніі 2001 г., будучь адстойваць незалежную і дэмакратычную Беларусь.”

ПАДЗЕІ 18 ТРАЎНЯ ВАЧЫМА РЭПАРЦЁРАЎ

18 траўня сябры *Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ* арганізавалі перад Палацам Рэспублікі (дзе пачаўся лукашэнкаўскі так званы „ўсебеларускі народны сход”) акцыю ў абарону незалежнасьці Беларусі. Пікет заплянаваны ад 8⁰⁰ да 20⁰⁰. Але раніцай на плошчы зьявіліся шматлікія супрацоўнікі міліцыі ды спэцслужбаў у форме і ў цывільным.

На ганку Палацу шэф адміністрацыі Лукашэнка **М.Мясьніковіч** ды

ягоны намесьнік **У.Зямяталін** давалі нейкія ўказаньні міліцэйскаму начальству.

Актывісты Партыі пачалі зьбірацца на плошчы каля 9-й гадзіны. Намесьнік старшыні Партыі **Сяргей Папкоў** сказаў: „Людзі хочучь прадэманстраваць сваю думку наконт зьлачыннасьці аб’яднаньня Расеі і Беларусі. Гэта не аб’яднаньне, гэта захоп, акупацыя. Мы будзем заўсёды выступаць супраць такіх дзеяньняў”.

У гэты момант асобы ў цывільным пачалі хапаць удзельнікаў акцыі невядома чаму. „Паглядзіце, што робіцца, — кажа Сяргей Папкоў, — людзі ж стаяць спакойна, парадку не парушаюць. Гэта нейкая банда. Тут ідуць прахожыя, яны затрымліваюць усіх, каго трапіцца.”

Да пікетуюцаў падыйшоў міністар Унутраных справаў **Уладзімер Навумаў**. але пікетуючы сталі ў некалькі шэрагаў, шчапіліся за рукі, разгарнулі *Бел-Чырвона-Белы Сьцяг* ды транспаранты: „*Абаронім Беларусь!*”; „*НЕ — зьнішчэньню Беларусі!*”; „*Зянон Пазьняк — беларускі кандыдат!*”, — і пачалі сьпяваць патрыятычныя песьні.

Міністар даў каманду затрымліваць фронтаўцаў. „Я даў каманду, вас всех счас задержат, доставят в райотдел за то, что вы мешаєте проведению санкционированного мероприятия. Всё!” — сказаў Навумаў.

Пад’ехалі тры аўтобусы, зь іх выскачылі людзі ў цывільным і пачалі хапаць дэманстрантаў. Тых, хто супраціўляўся, падначаленыя генэрала Навумава білі і закідвалі ў аўтобусы за рукі і ногі. У пэнсіянэркі **Сьвятланы Захарэвіч** пачаўся сардэчны прыступ. Яе адвезла машына хуткай дапамогі.

Усяго было скоплены нараніцы каля 20 чалавек, у тым ліку кіраўнікі Партыі **А.Крыварот**, **У. Раманцоў**, **М.Анцыповіч**. Іншыя ўдзельнікі акцыі на чале зь **Ю.Беленькім** адышлі ў бок унівэрсаму „Цэнтральны”. Ю.Беленькі сказаў: „Гэта ня першы раз, калі міністар Унутраных справаў Навумаў пэрсанальна займаецца сяржанцкімі функцыянальнымі абавязкамі. Гэта ўжо як бы традыцыя. Мы гэта ўжо назіралі 25 Сакавіка, калі генэралы, вобразна кажучы, ішлі ў поўны рост у атаку. Напэўна, не засталася войска боездольнага, якое магло б выканаць гэтыя функцыі.”

Усіх затрыманых адвезлі ў Цэнтральны аддзел міліцыі, дзе на іх склалі пратаколы і павезлі ў суд Цэнтральнага раёну.

* * *

Уладзімера Плотнікава першага прывезлі зь Ленінскага ўпраўленьня міліцыі ў Цэнтральны суд. У міліцыі разам зь ім трымалі дацэнта Палітэхнічнай Акадэміі **Міколу Анцыповіча**. Пры затрыманьні амонаўцы пакалечылі яму нагу, і цяпер сп. Анцыповіч у шпіталі. У. Плотнікава таксама зьбілі і парвалі вопратку.

З Цэнтральнага аддзела міліцыі прывезлі сяброў *Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ* **Алега Радзюка**, **Пліна Рачыцкага** і **Уладзімера Івашкевіча**. Усе абвінавачваюцца ў парушэньні правапарадку падчас правядзеньня масавых марапрыемстваў.

А.Радзюка абвінавацілі ў тым, што ён крычаў „*Жыве Беларусь!*”, а гэта, маўляў, ёсьць лёзунгам антыўрадавага зьместу. А гімн „*Магутны Божа*” нібыта ўтрымлівае намёк на антыдэмакратычны характар лукашэнкаўскага сходу.

А.Радзюка і П.Рачыцкага пакаралі штрафамі па 30 мінімальных заробкаў, а У.Івашкевіча — 20 мін. заробкаў.

Віктара Каішэнікава, **Анатоля Лагутава**, **Уладзімера Раманцова**, **Валянціну Сучок** павезлі на вуліцу Старажоўскую да судзі Тацыяны Паўлючук.

Мікола Анцыповіч сказаў: „Пры затрыманьні пакалечылі. Завезлі ў Ленінскі РАУС. Адмовіліся назвацца. Склалі пратакол. Я патрабаваў, каб мне выклікалі лекара, хуткую дапамогу. Мяне завезлі ў аддзел хуткай дапамогі. Зрабілі ўколы, прафіляктыку, прамыўку, наклалі жгуты.

Як высветлілася, мяне затрымлівалі сяржант **Шчэглак Яўген Васільевіч** і прапаршчык **Астроўскі Віктар Анатольевіч** (амапаўцы). Ніякіх падставаў не было. Яны напалі па-бандыцку, білі і круцілі рукі.”

Уладзімера Плотнікава таксама зьбілі. Пакараньне — 20 мінімальных заробкаў.

Уладзімера Юхо моцна зьбілі амапаўцы, калі затрымлівалі. Яму зламалі рабро і руку ў двух месцах. У.Юхо шпіталізавалі ў аддзяленьне хірургіі 6-га клінічнага шпіталю.

* * *

Пад вечар у гэты дзень у Менску адбылася акцыя „аб’яднанай апазыцыі” „ланцуг неаб’яжавых людзей”. Гэтая акцыя з’арганізаваная актывістамі АГП. Удзельнікі яе з партрэтамі **Ю.Захаранкі**, **А.Красоўскага**, **В.Ганчара**, **З.Завадэкага** зьбіраліся стаць ланцугом ад плошчы Незалежнасьці да Цэнтральнай плошчы. Аднак сабралася толькі 30 асобаў. Яны сталі з партрэтамі зьніклых палітыкаў наўзбоч праспэкту Францішка Скарыны.

Неўзабаве сталі хапаць і гэтых дэманстрантаў. У Цэнтральны РАУС завезлі каля 10 чалавек. Сярод іх таксама сябры *Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ* **Геназь Пляшко**, **Віктар Туравец**. Традыцыйна схапілі дэпутата **В.Шчукіна**, пры гэтым яго зьбілі.

(*Паводле наведаньняў журналістаў радыё „Свабода” А. Невяроўскага, Л. Лунёвай*)

ЗНОЎ СУД НАД ЮРЫ БЕЛЕНЬКІМ

8 траўня ў судзе Цэнтральнага раёну Менска закончыўся двухдзённы судовы працэс над **Юры Беленькім**, выконваючым абавязкі старшыні ў Беларусі *Беларускага Народнага Фронту „Адраджэньне”* і *Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ*. Раней Гарадзкі суд Менска адмяніў прысуд сп. Беленькаму (15 сутак арышту) па абвінавачваньні „у арганізацыі і кіраўніцтве несанкцыянаваным шэсьцем 25 сакавіка сёлета на пр. Францішка Скарыны ў Менску”. Як раней, так і цяпер абвінавачваньне абапіралася на фальшывых і блытаных сьведчаньнях супрацоўнікаў міліцыі. Судзьця **Паўлючук** не прыняла да ведама сьведчаньні сьведкаў абароны. А сьведчаньні падпалкоўніка міліцыі **Феткевіча**, якія яўна супярэчылі фактам, паказаным на відэаздымках, прадэманстраваных у зале суду, былі прынятыя да ведама. Ніякія доказы ня мелі для суду вагі, судзьця абапіралася на заведамую хлусьню і імкнулася „нацягнуць справу”, выконваючы палітычную замову. Прысуд — 10 сутак арышту — сьведчаньне палітычнай заангажаванасьці беларускай судовай сістэмы.

Спадар Беленькі ўжо адбыў у красавіку 10 сутак арышту па ранейшаму прысуду. Такім чынам, новае судзілішча мела сэнс толькі як прыкрыцьцё антызаконных дзеяньняў міліцыі і ўладаў.

(*Прэ-служба Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ. В.БУЙВАЛ*)

ЧУЖАЯ СУЧАСНАСЬЦЬ І БЕЛАРУСКАЯ ПАЛІТЫКА

Напісаць гэтыя кароткія развагі мяне падахвоціў Яўген Мірановіч.

У канцы красавіка мяне і вядомага польскага перакладчыка беларускай паэзіі Чэслава Сэнюха запрасіла шанюўная спадарыня прафэсар Альжбэта Смулкова прыехаць у Беласток ва ўнівэрсітэт на катэдру беларускай культуры, спаткацца з выкладчыкамі ды паразмаўляць пра беларускую гісторыю і маю фота-кніжку „Глэрыя Патрыя”. Гэтая кніжка для мяне — мінулы час дваццацігадовай даўнасьці, хоць і вельмі дарагі.

Прыехалі мы са спадаром Чэславам Сэнюхам, хораша нас спаткалі, сардэчна пагаварылі, кава-гарбата, навокал добрыя людзі, шчырыя беларусы: Яўген Мірановіч — гісторык, аўтар выдатных кніжак, Алег Латышонак, Віталь Луба, выкладчыкі, журналісты.

Вярнуўся я ў Варшаву і праз нейкі час чытаю ў беластоцкай „Ніве” артыкул (13 траўня 2001 г.); піша сімпатычны Яўген Мірановіч:

“Чытаючы і праглядаючы кніжку Зянона Пазьняка „Глёрыя Патрыя”... можна зразумець, чаму аўтару не пашанцавала ў палітычнай дзейнасці... Ня веру, што посьпеху ў палітыцы можа дачакаць чалавек, які піша: „Мілая Радзіма, Ты — уся мая памяць. Усё, што бачыў і перажыў за жыццё, усё, што пра Цябе чуў і чытаў, і нават уяўляў — усё са мной. Ты такая вялікая і прыгожая перапоўніла маё сэрца і маю галаву...” — і далей, — „Глёрыя! Хвала! Хвала цвітучаму дрэву! Хвала зямлі і людзям...”

Потым робіцца заключэнне: „Зьмест кніжкі паказвае, што Пазьняк зьяўляецца фанатыкам жыцця (якім толькі мяне „фанатыкам” ужо ні называлі) і бліжэй яму па натуры да лідэра экалагічнага руху, чым правадыра народу, які стаіць на ростанях і ня ведае, у які бок павярнуць — да незалежнасці ці каліяніяльнага статусу.”

Далей сябра Мірановіч тлумачыць свае погляды, чаму ён так піша. Пазьняк, на яго думку, „саварыў тое, што думаў, а гэта не найлепшая прыкмета для палітыка. Посьпех у палітыцы, — лічыць Яўген Мірановіч, — забраніраваны цынікам, якія гатовыя здрадзіць найлепшаму сябру, ідэі, за якую толькі што выказваліся, зьнішчыць тысячы людзей, каб дамагчыся намечанай мэты... Узорам сучаснага палітыка, які, напэўна, ня піша вершаў, а малапраўдападобна, што іх калі-небудзь чытаў, зьяўляецца прэзідэнт Польшчы Аляксандар Квасьнеўскі... Пазьняк разважае пра сьвет у катэгорыях маральнае — немаральнае, справядлівае — несправядлівае, хаця ў палітыцы няма месца на маральнасць. Ведае пра гэта кожны гмінны чыноўнік, кожны павятовы радны і нават парафіяльны вікарны...” і г.д.

Такія погляды, якія выказаў паважаны сябра Мірановіч, даволі пашыраныя і характэрныя для людзей, якія палітыкай не займаюцца, але, спажываючы інфармацыю пра палітыку, ствараюць пра яе сваё пэўнае ўяўленьне. Яны, як заўзятары на стадыёне, якія глядзяць і думаюць, што лепш разьбіраюцца ў футболе і лепей ведаюць, як трэба гуляць, чым самы футбалісты.

Справа ня ў тым, што працытаваныя погляды максімалісцкія, і таму памылковыя (хоць ёсьць у іх пэўная рацыя і доля праўды), справа ў тым, што гэта спрошчанае асэнсаваньне складаных рэчаў, адлюстраваньне распаўсюджанага цяпер правінцыялізму (гэта значыць, ацэнка шырокага — вузкім, вялікага — малымі меркамі, прымітывізацыя зьявы).

Аляксандар Квасьнеўскі не таму „сучасны палітык” і ёсьць прэзідэнтам Польшчы, што ня піша вершаў ды іх не чытае, і не таму, што ня кажа тое, што думае (тым больш, што ён думае, што кажа), а таму, што яго палітычныя погляды і дзеянні адпавядаюць уяўленьням і настроям бальшыні палякаў. Гэта галоўнае. Акрамя таго, за ім стаіць вялікая і моцная арганізацыя, зь вялікімі ўплывамі, сродкамі і магчымасьцямі, здольная шырока данесці пазыцыі Квасьнеўскага да людзей. У такім становішчы, для таго, каб стаць прэзідэнтам, трэба адпавядаць сітуацыі і патрабаваньням.

Лукашэнка не таму стаў прэзідэнтам Беларусі, што быццам бы казаў ня тое, што думаў, а таму, што якраз тое, што ён думаў і казаў (а я яго ведаю з 1990 г.), адпавядала пашыраным настроям і падтрымлівалася тады большасцю савецкага насельніцтва, а КГБ як палітычная сіла, якая яго вяла, здолела гэта шырока данесці да жыхароў Беларусі.

Выбары прэзідэнта ў Польшчы, у Амэрыцы ды Эўропе — гэта выбар грамадствам унутранай арыентацыі палітыкі і разьмеркаваньня жыццёвых магчымасьцяў. Тым часам **выбары прэзідэнта ў Беларусі ёсьць выбар існаваньня незалежнай дзяржавы, выбар нацыянальнага лёсу: альбо Беларусь незалежная дзяржава, альбо**

частка Расеі. Так важыцца цяпер пытаньне пра ўладу ў Беларусі.

Польскія і эўрапейскія крытэрыі палітыкі да Беларусі не падыходзяць. Ня той зьмест. Беларуская палітыка ня мераецца чужой „сучаснасьцю”.

Змаганьне адбываецца паміж Масквой, якая поўнасьцю кантралюе беларускую ўладу, і нацыянальнымі незалежніцкімі сіламі Беларусі. Барацьба за ўладу ў Беларусі ёсьць выяўленьне і працяг антыкаляніяльнага канфлікту змаганьня за незалежнасьць.

Вырашальным чыннікам у такога роду змаганьні ёсьць не сацыяльны інтэрас, а **нацыянальная сьведамасьць людзей**. Вось той доўгатэрміновы капітал, які можа забясьпечыць перамогу ў антыкаляніяльнай барацьбе. Каб яго набыць, трэба сьведчыць ідэалы. Патрэбныя людзі, якія падымуць нацыянальны сьцяг і будуць казаць беларускую праўду (тое, што думаюць). Бяз гэтага дзеяньня нічога немагчыма дасягнуць, ніякай незалежнасці і свабоды, ніякай падтрымкі на выбарах і ніякай улады. **Нацыянальна сьведамая эліта павінна абпірацца на нацыянальна сьведамы электарат.**

Гэта галоўны прыярытэт беларускай палітыкі. Без яго — няма будучыні.

Пасьля Савецкага Саюзу на Беларусі засталася дэфармаванае грамадства, выхаванае ў антыбеларускім бяспамяцтве, у рускай савецкай школе і ў рускай савецкай арміі. Калі ў 1991 годзе *Беларускі Народны Фронт* скарыстаў грамадзкі інтэрас (скіраванасьць супраць КПСС і хвілёвы страх камуністаў пасьля правалу пугчы ў Маскве) і праз парлямэнт (маючы там толькі 8% дэпутатаў) дамогся незалежнасці Беларусі, то потым, калі знікла КПСС і іншыя грамадзкія раздражняльнікі, няспеласьць нацыянальнай кансалідацыі грамадства не дазволіла *Фронту* незваротна замацаваць незалежнасьць, і нават прайсьці ў ўладу.

Небясьпечна будаваць палітыку і балянсаваць толькі на інтарэсах, калі вырашаецца лёс народу. Інтэрэсы — часовыя. Імі могуць скарыстацца чужыя антыбеларускія сілы. (Прэзідэнцкія выбары ў 1994 годзе гэта добра праілюстравалі.) Трэба ствараць **пастаяннае нацыянальнае апірышча ў народзе**, пашыраць нацыянальна-вызвольны грунт. А гэта працэс, які патрабуе часу і адкрытай палітыкі.

* * *

Шмат хто з тых, што гавораць пра палітыку, не задумваюцца, як гэта ў 1991 годзе малалікая фракцыя фронтаўскіх дэпутатаў, на чале з „несучасным” палітыкам перамагла камуністычную бальшыню ў Вярхоўным Савеце, дамаглася незалежнасці Беларусі, спыніла дзейнасьць КПСС і ЛКСМБ рукамі самых камуністаў. Якой трэба было валодаць палітычнай тактыкай, воляй, смеласьцю і рашучасьцю малой групе змагароў, каб перамагчы ў такіх абставінах. Назіральнікам збоку здаецца, што незалежнасьць „звалілася зь неба”. Хоць гэта было найцяжэйшае змаганьне і найвялікшая праца.

Я яшчэ не спаткаў чалавека з асяроддзя гаворачых пра палітыку, які б задумаўся, як гэта ў 1988-89 гадах, калі існаваў Савецкі Саюз, усясьільныя КПСС і КГБ, можна было іх перамагчы і выйграць справу з Курапатамі. Ім здаецца, што гэта проста так сталася, само сабой. Тое, што змаганьне было адкрытым і гаварылася, што думалася (і што так трэба было), яны, як быццам, і не заўважылі.

Людзі ня могуць прааналізаваць таго, чаго яны ня ведаюць. Для іх добра, калі ўсё добра. А вось калі дрэнна, тады шмат хто пачынае „аналізаваць” ды ацэньваць гэтак, як яму здаецца.

Мушу нагадаць некалькі аксіёмаў. Нацыянальна-Вызвольная апазыцыя і палітыкі, якія, *апэлюючы да грамадства*, змагаюцца з амаральным рэжымам і дыктатурай, ня могуць быць цынічнымі і амаральнымі, ня могуць самы хлусіць. Інакш — паражэньне незваротнае, палітычны нябыт. Цынізм і ашуканства — зброя зусім іншых палітыкаў. Прыклады — адназначныя. Існуе падзел у палітыцы. Не разумець гэтага і ня бачыць — павярхоўнасьць. Гэта першы і галоўны парог, на якім скручвалі сабе шыю шмат якія палітычныя змагары.

Другое. Палітыка ня ёсьць заняткам ні „брудным”, ні „чыстым”. Палітыку робяць людзі. Таму яна такая, якой яе ствараюць палітыкі. Нячыстыя людзі, звычайна, робяць і брудную палітыку.

„Чыстасьць” і „нячыстасьць” у палітыцы ёсьць адлюстраваньне барацьбы маральных установак у грамадстве. Ня больш. Адны ідуць у палітыку хлусіць і брудзіць, каб здабыць выгаду. Другія — шануюць годнасьць і йдуць, каб дамагчыся паляпшэньня грамадства. Гэта на іх ськідваецца гразь палітычных цынікаў і нягоднікаў. Але гэта ня значыць, што нягоднікі заўсёды перамагаюць. (Калі перамагаюць, а калі — і не. Палітыка — змаганьне.)

Я залічваю сябе да другой катэгорыі палітыкаў і ведаю, што дасягнуць высокага нізкімі мэтамі — немагчыма. А тое, што цябе могуць выпэцкаць ў палітыцы — нічога страшнага, бо „пан ведаў, на што йшоў”. У палітыцы ня толькі „пэцкаюць”, але й зьнішчаюць, і саджаюць у турму (за нішто), і выганяюць у эміграцыю. Цярпі, змагайся і перамагай. Галоўнае, каб сам ня выпэцкаўся.

Безумоўна, што Квасьнеўскі „сучасны палітык”. І Лукашэнка сучасны палітык, і Пуцін „сучасны”, і г.д. Але для мяне прыкладам „сучасных” зьяўляюцца ня гэтыя спадары, а вялікі Ян Павел II, Папа Рымскі, які праводзіць якраз дзейную маральную і сучасную палітыку.

Вядома, гэта — асаблівы прыклад, ілюстрацыя прынцыпу. Але і ў сьвецкай палітыцы, нават у такой рucinнай, як эўрапейская, шмат адкрытых, прыстойных асобаў, якіх хоча бачыць у кіраўніцтве ўсялякае сучаснае грамадства.

* * *

Сябра Яўген Мірановіч працытаваў маю прадмову „*Мілая Радзіма...*”, прачытаў вершы, напісаныя ў тым жа стылі і, відаць, палічыў усю гэтую маю „любоў” прыкметай палітычнай і чалавечай слабасьці суб’екта, якому, з-за яе, „*дзяжка рацыянальна думачь пра Радзіму*”.

Шчыра кажучы, я нават зьбянтэжаны. Гэтак неабдуманая мог бы нехта сказаць, але толькі не чалавек такога ўзроўню, як Яўген Мірановіч.

Я, грэшны, думаю інакш. Тое, запаветнае, што нашу і неяк выказаў у вершах, гэта тое, што трымае на паверхні ў любых абставінах, што дае сілы, моц і ўпэўненасьць перад любым непрыяцелем, гэта незломная апора, на якую абаліраешся, калі чуеш тупат насарогаў, ці калі прэ, акружае цябе зграя гіен.

Падабаюцца мне разьга аднаго мудрага беларускага філэсафа жыцьця, якога вельмі шаную і люблю — Антона Шукелойця, — чалавек, які мае вялікі жыццёвы досвед і выраблены палітычны гарт. Ён часта спасьляецца на вопыт беларускага Адраджэньня, які сьведчыць што ў палітыцы, калі справа стане рубам, — перамагае ідэвасьць, вера ў ідэалы і сіла духу. Гэта ўтрымала нас, беларусаў, палітычна жывымі ў вельмі неспрыяльных, зьнішчальных для нас варунках ХХ-га стагоддзя.

Гэта стала асновай нашага новага Адраджэньня ў 80-х і 90-х гадах. Толькі сьветлая нацыянальная ідэя можа стаць грунтам велічы і росквіту Беларусі ў ХХІ-м стагоддзі. Набліжайма ж гэты час зь верай, упэўнена і працадайна, без пэсымізму і расчараваньняў.

Зянон ПАЗЬНЯК

27 траўня 2001 г.

ПАЛІТВЯЗЕНЬ №1 Ў СМАРГОЊІ

22 траўня ў Смаргоні адбыўся суд над сябрам *Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі* — *БНФ Віктарам Тураўцом*, які 13 траўня прайшоў па ўсяму гораду зь *Бел-Чырвона-Белым Сьцягам* у руках. На грудзях і на плячах у яго былі плякаты з надпісам: „*Гэта наш родны*

беларускі сьцяг”. Ля выканкама акурат у гэты час сабралася мясцовая „вертыкаль” і сагнаныя з усіх прадпрыемстваў, арганізацыяў і ўстановаў людзі. Было недзе чалавек 500. Адзначаўся так званы „дзень гэрба і сьцяга”.

Урачысты момант падняцця лукашэнкаўскага чырвона-зялёнага сьцяга „сапсаваў” Віктар Туравец, які якраз падышоў зь *Бел-Чырвона-Белым Сьцягам*. Яго адразу на вачах па ўсіх схапіла міліцыя. Віктар крыкнуў: „*Жыве вольная Беларусь!*”

Судовы „працэс” па гэтай справе доўжыўся 30 хвілінаў. Віктара абвінавацілі ў несанкцыянаваным пікеце і ў выкарыстаньні „незарэгістраванай сымволікі” падчас правядзеньня пікету. В.Туравец у сваім выступленьні сказаў, што лукашэнкаўскі сьцяг — незаконны, бо падпісаны Лукашэнкам, а не зацьверджаны Вярхоўным Саветам. Далей ён сказаў, што пікет не праводзіў. Пікетам зьяўляецца выказваньне сваіх інтарэсаў ці пратэсту бяз шэсьця. А ён ішоў сам, адзін, ціха і мірна, па сваім горадзе і нікому не перашкаджаў.

Суд не зважаў на яго словы і пакараў Віктара Тураўца трыма суткамі арышту. Ягоны прадстаўнік падаў скаргу ў пракуратуру на незаконнае рашэньне суда.

Віктар Туравец запатрабаваў лекара, бо ў яго за некалькі дзён да суду было зламанае рабро. Пратрымаўшы 4-ы гадзіны ў камэры, Віктара выпусьцілі да 28 траўня, калі закончыцца лячэньне.

Такім чынам, Віктар Туравец стаў палітвязьнем №1 у горадзе Смаргоні.

Віктар ШОЦЬ

ХРОНІКА ПАРУШЭНЬНЯЎ ПРАВОЎ БЕЛАРУСАЎ

ЛЮТЫ (працяг)

9 лютага. Пагоршыўся стан здароўя *Уладзімера Раўкова*, былога прарэктара Гомельскага мэдыцынстуды, які чакае суда ў гомельскім СІЗА ва ўмовах, што пагражаюць ягонаму здароўю.

У Беларусі людзі, віна якіх не даказаная судом, утрымліваюцца ў следчых ізалятарах у цяжкіх умовах, зьявольна не атрымліваюць дастатковай мэдычнай дапамогі. Камэра, у якой утрымліваецца У.Раўкоў, перапоўненая. У ёй на чалавека прыходзіцца менш за квадратны мэтр. Такім чынам ажыццяўляецца псіхалягічны і фізічны ціск, каб чалавек забыўся пра сваю годнасьць і даваў „патрэбныя паказаньні”.

12 лютага, Менск. Зачынілі „*Першачыбет*”, замест яго зараз паўстане расейскамоўнае выданьне.

17 лютага, Віцебск. Затрыманьнем удзельнікаў скончыўся несанкцыянаваны пікет моладзі ў цэнтры Віцебску. Арганізавала яго на пляцы Волі ініцыятыўная група юнакоў і дзяўчат супраць будаўніцтва ў экалягічна небясьпечным раёне горада нафтаперапрацоўчага комплексу (прадпрыемства па вырабу высокаактанавага бензіну). На плошчу выйшлі *Ірына Байдак*, *Сяржук Аксімовіч*, *Эдуард Бохан*. Пікет з разгорнутымі плякатамі і *Бел-Чырвона-Белым Сьцягам* адразу прыцягнуў увагу прахожых. Сабраўся натоўп, і людзі пачалі абмяркоўваць тэксты плякатаў: „Здароўе беларускай нацыі — перш за ўсё!”, „Чыноўнікам прэфэрэнцыі (расейскім бізнэсоўцам) — грошы, віцэблянам — сапсаванае паветра, здароўе, жыцьцё”. С.Аксімовіч раздаваў улёткі пра экалягічнае небясьпеку будаўніцтва ў свабоднай эканамічнай зоне вышэй па цячэньню Дзьвіны нафтаперапрацоўчага комплексу, які мяркуюць збудавачь расейскія фірмы. Міліцыянты вырвалі улёткі і сканфіскавалі ўсе прылады, якія выкарыстоўваліся на акцыі. Справу перадалі ў суд.

19 лютага ваенная калегія Вярхоўнага суда Рэспублікі Беларусь пад старшынствам палкоўніка юстыцыі *Уладзімера Сукача* пачала працэс па абвінавачваньні *Юры Бандажэўскага*, *Уладзімера Раўкова* (былых рэктара і прарэктара Гомельскага мэдыцынстуды) ды некалькіх іншых

грамадзянаў у атрыманы або дачы хабару. Суд адмовіўся дапусьціць юрыста *Гары Паганяйлу* ў якасьці прадстаўніка абвінавачваемага Ю.Бандажэўскага, што адвакат кваліфікуе як „сьведамае неправадушнае рашэньне”. Ул. Раўкоў прадставіў пісьмовую заяву ваеннай калегіі Вярхоўнага суда, у якой паведамляе, што яго „мэтадычна і плянамерна забіваюць у следчым ізалятары Гомеля”. Абвінавачаны апісвае супрацьдзеянне яго лячэньню з боку **Вячаслава Цераховіча**, кіраўніка следчай групы пракуратуры. Цераховіч матывуе адмаўленьне ў лячэньні тым, што абвінавачваемы нібыта сімулюе сімптомы сардэчных боляў. Аднак сур’ёзны дыягназ Раўкова поўнасьцю пацьвердзіўся падчас яго лячэньня ў шпіталі Камітэту выкананьня пакараньняў, куды яго даставілі пасля таго, як ён публічна назваў Цераховіча вінаватым у сваёй магчымай сьмерці. 19 лютага ваенная калегія адмівала падсуднаму ў шпіталізацыі.

21 лютага Віцебскі абласны суд ліквідаваў аршанскае грамадзкае аб’яднаньне *Цэнтар падтрымкі дэмакратычных пераўтварэньняў імя Філона Кміты* (створаны ў 1997 г.). Аб’яднаньне актыўна займалася грамадзкай дзейнасьцю, выдавала адзіную афіцыйна зарэгістраваную ў Воршы дэмакратычную газету „*Кужейна*”, якая мела больш за тысячу падпісчыкаў. У 1999 г. камісія намесніка прэм’ер-міністра **У.Зямياتаліна** дала каманду ўпраўленьню юстыцыі Віцебскага аблвыканкаму ліквідаваць Цэнтар імя Філона Кміты. На судовым паседжаньні пад старшынствам судзі **А.Сматрова** старшынёй грамадзкага аб’яднаньня **Віктарам Андрэевым** і яго прадстаўніком **Алегам Граблеўскім** былі абвергнутыя ўсе пункты абвінавачваньняў, вылучаныя чыноўнікамі ўпраўленьня юстыцыі. Судзі ў сваім рашэньні цынічна пазначыў, што адзінай падставай дзеля ліквідацыі арганізацыі зьяўляецца пропуск месячнага тэрміну абскарджаньня рашэньня ўпраўленьня юстыцыі аб перарэгістрацыі Цэнтру імя Філона Кміты, якое ў працэсе разгляду было прызнанае цалкам незаконным.

22 лютага **Уладзімер Пleshчанка** і **Барыс Хамайда** былі затрыманыя ля „сіняга дому” ў Віцебску. На іх склалі пратаколы па арт.162¹ ч.2 (несанкцыянаваны пікет) і адпусьцілі да суду. У міліцыі засталіся плякаты фронтаўцаў: „*Кандыдатам у прэзыдэнты ад Беларускага Вывольнага Руху будзе Зянон Пазыняк*”; „*Байкот выбарам 18 сакавіка!*”

Забралі таксама сьвежыя асобнікі бюлетэня „*Беларуская Салідарнасьць*” і газэты „*Выбар*”.

23 лютага беларускія жаўнеры прымалі Прысягу на вернасьць Айчыне. На вокладках сьвяшчэннага дакуманту напісана: „Военная присяга”. А побач — сталінскі гэрб, крыху перайначаны сумнавядомым рэфэрэндумам. Сталінскі сымвал замест нацыянальнай беларускай *Пагоні*. А на шапцы ў жаўнераў — савецкі серп і молат. А калі малады баец беларускага войска прачытае расейскі тэкст прысягі, камандзёр рыкне: „Стаць в строй!” І хлапчына адкажа таксама па-расейску: „Есть!”.

Дык каму прысягнулі? Якой краіне? Чыёй радзіме? Чыю будучыню яны будуць бараніць?

24 лютага. ЗВАРОТ РАДЫ ДЫРЭКТАРАЎ БЕЛАРУСКАМОЎНЫХ ШКОЛАЎ МЕНСКА ДА ДЫРЭКТАРАЎ ШКОЛАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ:

„Трагічна, але факт: за апошнія 5 год разбурана беларуская школа. Гэта адбывалася на нашых вачах, пры абьякавасьці многіх з вас, калегі. А то, трэба праўду казаць, і з вашай ініцыятывы. Сёньня дэмагагічны лёзунг аб „свабодзе выбару мовы навучаньня” прывёў да таго, што толькі 29% беларускіх школьнікаў навучаюцца па-беларуску, а ў гарадах гэты працэнт у 3-5 разоў меншы. І гэта прытым, што больш за 80% насельніцтва краіны, згодна з апошнім перапісам, зьдэвае беларускую мову за родную.

Гістарычная задача, якая выпала школе пасля 1991 года, такая: паступова, шляхам патрыятычнага выхаваньня моладзі зьмяніць пакаленьне савецкіх людзей на грамадзянаў Беларусі. І тое адбылося б

праз 15-20 гадоў, калі б не без дапамогі зрусіфікаванай школы антыбеларуская ўлада чарговы раз не згвалтавала школу беларускую. Пазбавіўшы дзяцей роднай мовы, улада і яе падпывалы фактычна пазбавілі нашых дзяцей Радзімы.

Сёньня больш за трэць беларускіх школьнікаў мараць зьехаць з гэтай краіны, да якой няма любові і трапятаньня душы. Бо закладваецца гэта спрадвеку, перш за ўсё, магчымым словам. На жаль, у Беларусі — напэўна, адзінай у сьвеце — пытаньне мовы са сфэры культуралогічнай перайшло ў палітычную. Сёньняшнія беларускія ўлады ня могуць гэтага не разумець, і іх моўная палітыка вельмі выразна і адназначна накіраваная. Беларуская мова амаль выгнана з ВНУ, газэтаў, тэлебачаньня, судовага і дзяржаўнага справаводства, усіх сфэраў ужытку. Пакінуты толькі дзеля прыліку, „для мясцовага калярыту” некаторыя рэзэрвацыі ў галіне культуры.

Давайце прызнаем, шаноўныя, неабвержнае: згвалціць школу без удзелу дырэктарскага корпусу было б немагчыма. На сваім уласным вопыце ведаем, як прынцыповая пазыцыя кіраўніка школы можа садзейнічаць перакананьню і настаўнікаў, і бацькоў, стварэньню адпаведнай грамадзкай думкі, захаваньню беларускай мовы навучаньня. Што ж вы, шаноўныя калегі, нарабілі! Нехта з вас спалохаўся заняць грамадскую пазыцыю, нехта абьякава, а то і сьведома стаў хаваць беларушчыну. І гэта вялікая віна перад будучыняй нацыі і краіны. Толькі зразумейце: ніхто і нішто ня вечнае. Як ня вечная гэтая ўлада. І вы на свае вочы яшчэ ўбачыце і адраджэньне беларускай школы, і вяртаньне незалежнасьці краіны, павягі да беларускага народа з боку іншых народаў Эўропы і сьвету.

Абдудзецца гэта з вашым удзелам ці не – сапраўды ваш выбар. Летась толькі 4% вучняў падрыхтоўчых клясаў Менска атрымалі ў рукі беларускі лемантар. Ад вас залежыць, колькі такіх вучняў будзе сёлета. Гэта – справа вашага сумленьня і адказнасьці перад будучыняй краіны.” (*Алесь Сядзяка, старшыня Рады дырэктараў беларускіх школаў Менска*)

Люты, Менск. Звольнены з працы тэлекамэнтатар БТ *Аляксей Доваль*, які сказаў з экрана, што імкнучыся дагадзіць „прэзыдэнту”, БТ паказвае другаякасныя хакейныя матчы.

Люты. Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны зрабіла заяву, дзе з трывогай і абурэньнем адзначае, што „ў апошні час на дзяржаўным тэлебачаньні з небывалымі дагэтуль настойлівасьцю і паслядоўнасьцю ідзе выпяцьненне зь вяшчанняў нашай роднай мовы. Беспадстаўна скасавана навучальнае тэлебачаньне, такое патрэбнае для вясковых школаў. Зачынены папулярныя перадачы *Роднае слова* і *Сядзіба*. Спыніў выхад у эфір любімы мільёнамі аматараў беларускай песьні тэлефэстываль *Песьню бярыце з сабой*. Галоўная рэдакцыя літаратурна-драматычных праграмаў практычна наогул спыніла падрыхтоўку перадачаў, звязаных з гісторыяй Бацькаўшчыны, яе літаратурай і мастацтвам. Нават у традыцыйна беларускамоўных выпусках навінаў дыктары і журналісты дэманстравалі пераходзяць на рускую мову. Новыя ж цыклы і праграмы, якія зьяўляюцца на БТ, амаль цалкам рускамоўныя.

Грамадзкае аб’яднаньне «*Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны*» лічыць такую практыку нядаўна прызначанага кіраўніцтва Нацыянальнай тэлерэдыёкампаніі грубым парушэньнем Закона аб мовах, недапушчальным ігнараваньнем правоў грамадзянаў Рэспублікі Беларусь, 81,9% якіх у час апошняга перапісу насельніцтва абвясцілі сябе беларусамі, а 85,6% іх назвалі роднай мовай – беларускую.

Мы рашуча патрабуем спыніць гвалтоўную русіфікацыю тэлевізійнага вяшаньня ў нашай краіне”, — сказана ў заяве.

Люты. Маладафронтаўцы **Антон Бойка** і **Віталь Падалька** абвінавачваюць супрацоўнікаў Заводскага РУУС Менску ў зьбіваньні і прымяненьні катаваньняў. Юнакоў затрымалі ў ноч на 25 лютага непадалёк ад будынку Заводскага райвыканкаму і абвінавацілі ў спробах вывесіць беларускі сьцяг. Міліцыянты адразу пачалі зьбіваць

іх, потым даставілі ў Заводзкі РУУС. Іх зьмясьцілі ў розныя камэры і пачалі вадзіць на допыты, патрабуючы падпісаць пратаколы аб правапарушэньні, аднак юнакі адмаўляліся гэта рабіць. Тады міліцыянты наматалі доўгія валасы Падалюка на рукі і цягалі іх ў розныя бакі, што было вельмі балюча. Пад уздзеяннем катаваньня малады чалавек падпісаў пратакол. Непаўнагадовага Бойку трымалі ў душнай, цеснай камэры, пакуль ён не страціў прытомнасьць, і нецэнзурна зьневажаў і прысутнасьці маці, якую выклікалі. Зараз юнакі поўнасьцю адмаўляюць сваю віну, заяўляючы, што пратаколы яны падпісалі пад катаваньнямі. Зьбіраюцца зьвярнуцца з заявай у пракуратуру.

25 лютага ў Менску прайшла канфэрэнцыя „Нацыянальная ідэя, шляхі кансалідацыі грамадзтва”, арганізаваная ТБМ ды іншымі беларускімі арганізацыямі. У рэзалюцыі, прынятай удзельнікамі канфэрэнцыі гаворыцца: „Адным з галоўных фактараў разьвіцця і пашырэння беларускай ідэі ў XXI стагоддзі зьяўляецца беларуская мова як мова тытульнай нацыі...”

Калі будзе жыць беларуская мова, то перамога і беларуская ідэя, а гэта значыць – беларуская дзяржаўнасьць.”

Люты. Усеагульны страйк прадпрымальнікаў і наёмных працоўных, што пачаўся 28 лютага, падтрымалі ня менш 150 тысячаў чалавек, або 70% ад агульнай колькасці асобаў гэтай катэгорыі.

Люты. Даверыліся карумпаванай дзяржаве. Спадарыня **Люба Марозава** з Магілёва паведаміла ў газету: „Мне споўнілася 65 гадоў, і я зьвярнулася ў банк, каб атрымаць свой уклад у суме 6,5 тысячаў рублёў. Калі я здавала грошы ў банк, на іх можна было купіць двухпаварховую дачу. Цяпер жа ў банку сказалі, што мне належыць 149 рублёў. Я была ў шоку”.

Людзям у банках кажучь: „Зьвяртайцеся да Лукашэнкі, мы выдаём вам правільна, згодна зь яго ўказам”. Нагадваюць таксама пра сёлетнюю пастанову „савету міністраў” пра кампэнсацыю выплаты па ўкладзе 1992-95 гг. **Іван Уласень** з Клецку меў на ашчаднай кніжцы суму, эквівалентную 3000 даляраў ЗША. А ў лютым сёлета атрымаў кампэнсаваную выплату ў памеры 2,8 даляраў.

Люты. У БГК патрапіла копія ліста Упраўленьня юстыцыі Магілёўскага аблвыканкаму, адрасаванага старшыням раённых судоў і пракурорам раёнаў. У лісьце загадана правесць сустрэчы з работнікамі пракуратуры і, сярод іншай дэмагогіі, азнаёміць іх з „прававым забесьпячэньнем маючых адбыцца прэзыдэнцкіх выбараў”. Трэба „паказаць ролю кіраўніцтва дзяржавы... у разьвіцці культуры, адукацыі, навукі... выкарыстоўваючы ўсе сродкі прапаганды”.

Вось такі „незалежны” суд і пракуратура.

25 лютага сябра *Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ* **Віктар Туравец** і ягоная жонка **Тацьцяна** правялі ў цэнтры Смаргоні несанкцыянаваны пікет. Віктар трымаў плякат: „*Мы, беларуская сям’я, лічым, што Лукашэнка і ягонае атачэньне — незаконныя, што Лукашэнка — гэта галеча і беднасьць, нізкі заробак, беззаконьне, пагроза страты незалежнасьці Беларусі. Хопіць, нацярапеліся! Нам патрэбны новы сапраўдны прэзыдэнт!*” У Тацьцяны на плякаце было напісана: „*Уставай, суайчыннік, з каленяў! Ня трусь! Годзе сьвет нам сьмяшыць і гібець, як папала! Беларускае слова жыве! І жыве Беларусь!*”

Пікет доўжыўся гадзіну. Тураўцы раздалі больш за 100 улётак.

Люты. Жодзіна. Жодзінская Рада *Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ* прыняла заяву адносна праекту новага закону пра мову, падрыхтаванага рэжымам. У заяве сказана: „Праект Закона Рэспублікі Беларусь „Об образовании в Республике Беларусь” — гэта праект далейшага ўдуршэньня мовы тытульнай нацыі краіны.

Чыноўніцкая хітрасць душыцеляў мовы беларусаў асабліва яскрава праглядаецца ў 5-м артыкуле, змест якога наступны: „Граждане имеют право на выбор языка обучения и воспитания в пределах возможностей, предоставленных системой образования”.

Вядома ж, што магчымасьцяў на атрыманьне адукацыі на роднай для беларусаў мове „ня знойдзецца”. Як не знаходзіцца зараз.

Уся гісторыя каляніяльнай залежнасьці Беларусі сьведчыць аб гэтым.

У згаданым праекце перавага аддаецца расейскай мове. Прыняць такі закон — канчаткова разбурыць духоўнае апірышча нацыі, яе мову. А бяз мовы няма нацыі, бяз нацыі — няма дзяржавы.

Мы рашуча пратэстуем супраць прыняцця ўдушачага закону.”

Люты. Грамадзкія арганізацыі *Рэчыцы* зьвярнуліся да гарадзкіх уладаў ў СМІ з адкрытым лістом, у якім выказваюць пратэст наконт зьяўленьня гістарычнага гэрбу горада.

Пастановай Гомельскага аблвыканкама цяперашні гэрб з выявай коньніка з паднятым мячом і шчытом з двухканцовым крыжам (*Пагоня*) плянуюць зьмяніць гэрбам, які падобны на першапачатковыя варыянты гэрба Масквы.

Рэчыцкая грамадзкая параўноўвае тое, што адбываецца, з „ціхім рэфэрэндумам” па зьяўленьні гістарычнай сымволікі, які сёння перажываюць многія беларускія гарады. Як правіла, гістарычныя гэрбы беларускіх гарадоў, прысвоеныя ім адначасова з Магдэбургскім правам, па волі ўладаў, распрацоўшчыкі зьмяняюць на нічым не матываваныя заказныя выявы, якія нічога не адлюстроўваюць.

САКАВІК

2 сакавіка. Вяртаючыся на цягніку з Варшавы, сакратар Управы *Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ* **Алесь Чахольскі** быў зпытаны супрацоўнікамі мытні ў Берасьці. Мытнікі пратрымалі сп. Чахольскага тры гадзіны ў мытнай зале, дзе зрабілі агляд ягоных рэчаў і канфіскавалі 745 асобнікаў часопіса „*Беларускія Ведамасьці*”. Быў складзены пратакол, справа перададзена ў суд. Часопіс кваліфікавалі як „матэрыялы, якія пагражаюць палітычнаму ладу Рэспублікі Беларусь”.

У сп. Чахольскага склалася ўражаньне, што ён знаходзіцца не на беларускай мяжы, сустракаецца не з беларускімі мытнікамі, а натрапіў на мытную службу Расейскай імперыі. На ягоныя патрабаваньні зьвяртацца да яго на дзяржаўнай беларускай мове службовыя асобы рэагавалі адмовай у здэклівай форме. Не было прадстаўлена аніводнага афіцыйнага дакумента, аніводнага блянку на беларускай мове. Калі мытнікі прапанавалі яму падпісаць дакуманты, сп. Чахольскі адмовіўся, бо яны былі запойненыя не па-беларуску.

Службовыя асобы ўпарта не называлі свае прозьвішчы, і толькі з пратаколу стала вядома, што рабіў затрыманьне старшы інспэктар **Сьцяпан Васільевіч Кузьміч** (як ні дзіўна — беларус). Сп. Чахольскі мае намер падаць сустрэчны іск у суд, каб дамагчыся вяртаньня канфіскаваных часопісаў.

Пасьля звароту *Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ* да сп. **Зянона Пазьняка** з заклікам вылучыць сваю кандыдатуру на прэзыдэнцкіх выбарах, перасьлед дзеячоў руху і партыі з боку рэжыму значна павялічыўся.

3-га сакавіка ў Берасьці за расклейку налепак арганізацыі „Зубр” былі затрыманыя непаўнагадовыя **Аляксандар Стракач** і **Сяргей Журбіла**. Падлеткаў даставілі ў РУУС Маскоўскага раёну. Падчас допыту міліцыянты пагражалі засадзіць іх на тры гады. Быў складзены пратакол.

3-га сакавіка ў Менску ля ўваходу на станцыю мэтро „Інстытут Культуры” за распаўсюджваньне газэты „Наша Свабода” былі затрыманыя міліцыяй непаўнагадовыя **Павел Юхневіч**, **Андрэй Базкоў**, **Юры Емельяновіч**. Іх даставілі ў РУУС Кастрычніцкага раёну, дзе міліцыя сканфіскавала спэцвыпуск газэты.

5 сакавіка міліцыя затрымала ў будынку сталічнага чыгуначнага вакзалу намесніка старшыні *Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ* **Сяргея Панкова**. За ім сачылі і затрымалі на выйсьці з вакзалу. Патрабавалі паказаць, што мае ў кішэнях. Калі ён адмовіўся, то завялі ў пастарунак, а потым даставілі ў Савецкі РУУС, дзе трымалі тры

гадзіны. Склалі пратакол, абвінавачваючы яго ў распаўсюджваньні ўлётка. С. Папкоў адмовіўся падпісваць пратакол і не прызнаў факту распаўсюджваньня. Дзеяньні міліцыі сьведчаць пра імкненьне ўладаў запалохаць аднаго зь лідэраў *Вызвольнага Руху*.

Сакавік. Як чарговую правакацыю ўладаў расцэньваюць у кіраўніцтве Саюза беларускіх пісьменьнікаў спробу стварыць на базе Дома Літаратараў у Менску „рэспубліканскі дом творчых работнікаў”. Лукашэнка загадаў ураду распрацаваць прапановы на гэты конт у першым паўгоддзі сёлета. Кіраўніцтва СПБ лічыць, што такім чынам будзе пахаваная надзея Саюзу пісьменьнікаў вярнуць сваю ўласнасьць.

(Інфармацыйная Камісія Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ і прэс-служба БНФ. Па матэрыялах Камісіі, СМІ (друку, радыё), „Вясны-96”, SANA)

ЯК ДОКТАР ЛОБАН ПРАСЬВЯЦІЎ РАЁННАЕ НАЧАЛЬСТВА

У сярэдзіне траўня спадар *Ігар Лобан* — сябра Сойму Беларускага Народнага Фронту „Адраджэньне” і Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ, мясцовы лекар і жыхар горада *Ляхавічы Берасьцейскай вобласьці*, наведваў мясцовы райвыканкам і ўручыў кіраўніцтву тэкст артыкула *Уладзімера Старчанкі „Вялікая Чарнобыльская вайна”*, прысьвечаны праблемам беларускага грамадства, якое пакутуе ад наступстваў Чарнобыльскай катастрофы (артыкул быў ужо надрукаваны ў некалькіх беларускіх газэтах).

Мясцовая адміністрацыя ўгледзела злачынны сэнс у імкненьні грамадзяніна давесці да яе важную, надзённую інфармацыю. Спадар Лобан атрымаў зь міліцыі позову ў сувязі з адміністрацыйнай справай, узбуджанай супраць яго за распаўсюджваньне дрэннай інфармацыі.

Абсурдныя і беспадстаўныя абвінавачваньні паказваюць антынародны і антыдэмакратычны характар улады ў адным раёне, што адлюстроўвае стан дыктатарскага і маразматычнага рэжыму ва ўсёй Беларусі. Ляхавіцкія „вертыкальшчыкі” няздольныя вырашаць сацыяльныя і эканамічныя праблемы, затое імплэтна дэманструюць вернасьць заветам свайго Лукашэнкі, які неаднаразова заяўляў, што ў чарнобыльскіх раёнах жыць добра і там трэба працаваць і даваць больш прадукцыі.

(Прэс-служба Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ. В. БУЙВАЛ)

У СУВЯЗІ З АНТЫБЕЛАРУСКАЙ ДЗЕЙНАСЬЦЮ ГАНСА-ГЕОРГА ВІКА

(Заява)

У верасьні мінулага года на Міжнароднай канфэрэнцыі ў Беластоку кіраўнік Менскай місіі АБСЭ Ганс-Георг Вік прагаварыўся і заявіў, што ён і Місія АБСЭ ў Менску ўжо на працягу шэрагу гадоў праводзіць палітыку, накіраваную на ўключэньне Беларусі ў склад Расеі.

Пакідаю ў баку прычыны такой недыпляматычнай заявы. Яны нам вядомыя. Сутнасьць жа ў тым, што спадар Вік увесь час займаўся ў Беларусі дзейнасьцю, якая супярэчыць нацыянальным інтарэсам нашай краіны і злучаецца з палітыкай расейскага нэакаляніялізму ў дачыненні да Беларусі.

Спадар Г.Вік мае адносіны да спробаў разбурэньня Беларускага Народнага Фронту і да імкненьняў зьнішчыць Беларускі Нацыянальна-Вызвольны Рух, які змагаецца супраць імперскай

палітыкі Расеі і прамаскоўскага рэжыму ў Беларусі. Спадар Г.Вік непасрэдна займаўся арганізацыяй так званай „аб’яднанай апазыцыі” (гэта значыць апазыцыі без беларускіх адраджэнскіх ідэй), каб супрацьпаставіць яе Беларускаму Нацыянальна-Вызвольнаму Руху па прынцыпу: за дэмакратыю без суверэнітэту.

Дзейнасьць спадара Ганса Віка ў Беларусі мела падвойны характар. З аднаго боку — выбарчая абарона правоў чалавека (гэта значыць тых, хто падабаўся спадару Віку, бо ён ніколі не выступаў у абарону пацярпелых ад дзеяньняў рэжыму кіраўнікоў і сябраў Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ), з другога боку — спрыяньне легалізацыі і прызнаньню рэжыма Лукашэнкі міжнароднай супольнасьцю. Гэта асабліва было добра відаць восеньню мінулага году, у часы падрыхтоўкі выбарчай кампаніі і выбараў у парламант (“палату” Лукашэнкі). Аднак тады спадару Г.Віку нічога не ўдалося.

Заява спадара Г.Віка ў Беластоку перапоўніла чашу цяпершняга. Беларускі Народны Фронт „Адраджэньне” і Кансэрватыўна-Хрысьціянская Партыя — БНФ прынялі пастанову, дзе аб’явілі спадара Г.Віка пэрсонай нон-грата ў сфэры Беларускага Нацыянальна-Вызвольнага Руху і запатрабавалі ад міжнародных арганізацыяў адкліканьня яго зь Беларусі. Аб гэтым нам былі дасланыя афіцыйныя лісты ў Парляманцкую Асамблею АБСЭ, кіраўніку АБСЭ Бенице Фэрэра Вальднэр і Міністру замежных спраў Нямецчыны Ёшку Фішару. Я асабіста пісьмова інфармаваў пра рашэньне Беларускага Нацыянальна-Вызвольнага Руху спадара Г.Віка і амбасадара Нямецчыны ў Менску спадара Х. Вінкельмана.

Рэакцыя была сімптаматычнай. Адрозьні, пасля нашага рашэньня, з пагрозамі ў бок АБСЭ выступіў спадар Лукашэнка і яго кіраўніцтва, а „дэмакраты” тут жа пачалі абараняць спадара Г.Віка.

29 студзеня гэтага году мне афіцыйна наведзілі зь Місіі АБСЭ ў Аўстрыі аб разглядзе нашых патрабаваньняў і аб перасылцы іх новаму кіраўніку АБСЭ ў Румынію. Неафіцыйна стала вядома, што спадара Г.Віка зьбіраюцца адклікаць зь Беларусі ў чэрвені гэтага году.

І тут жа зноў мы чуюм чарговую афіцыйную „пагрозу” спадару Г.Віку з боку беларускага МЗС і чарговую заяву „дэмакратаў” у яго абарону.

Сінхронная праца спадара Г.Віка і маскоўскіх функцыянераў у рэжыме Лукашэнкі нас не здзіўляе. Гэтак жа, як і іхняе жаданьне зрабіць зь яго цяпелыца за дэмакратыю і пакінуць у Менску.

Мы настойваем і яшчэ раз голасна паўтараем: *Ганс-Георг Вік павінен пакінуць межы Беларусі.*

Яго дзейнасьць не адпавядае нацыянальным інтарэсам Беларусі і супярэчыць антыкаляніяльным прынцыпам змаганьня з рэжымам Лукашэнкі. Яна прынесла шмат шкоды і мала карысьці.

Мы не прымаем маскоўскае палітыканства спадароў зь Міністэрства замежных спраў Беларусі і хітрасьці нямецкай дыпляматыі.

Мы ня лічым добрай практыку прызначэньня на пасаду кіраўніка Міжнароднай праваабарончай арганізацыі былога кіраўніка зьнешняй разведкі замежнай краіны (хай сабе й пэнсіянера). Карпаратыўнасьць сусветных разведкаў добра вядомая. Прыдзе час — Беларусь стане вольнай, і мы пазбавімся ад іх усіх.

*Зянон ПАЗЬНЯК
Старшыня Беларускага
Народнага Фронту „Адраджэньне”*

22 траўня 2001 г.

1996 ГОД. ФРАГМЭНТЫ

Цяжкі і паваротны быў гэты, 1996 год, у жыцці Беларусі. Год разбурэньня Беларускай будучыні. Год супраціўленьня наступу каляніяльнай дыктатуры Масквы. Для Беларусі гэта ўжо амаль гісторыя; гісторыя, што доўжыцца, тлее і баліць.

Цяжка і паваротны гэта быў год у маім жыцці. Ён расцягнуўся ў часе. Пра палітычную эміграцыю бяссэнсоўна нешта раскажываць. Іншым (а і я быў „іншым“), не перажыўшы, зразумець гэта цяжка. Не прышла пара ацэнак. Бо доўжыцца накіраваны шлях.

Палітычнае змаганьне за волю і незалежнасьць Беларусі — гэта мой выбар абавязку перад нацыяй, які мусіць мець кожны беларус.

Змаганьне за Бацькаўшчыну (у любой форме — змаганьне) — гэта не прафэсія і не занятак. Гэта абавязак, місія і ахвяра. Я гэта разумеў з дзяцінства, бо ведаў гісторыю нашай сям’і, нашага роду, сваіх людзей — бацькі і дзед, дзядоў і дзядзькоў.

Ёсць тры ступені расплаты за небясьпеку палітычнага змаганьня: сьмерць, турма, эміграцыя. Зь іх толькі эміграцыя зьяўляецца працягам палітычнага змаганьня. І толькі ў гэтым заключаецца яе палітычны сэнс.

1996 год здаўся для мяне надзвычай доўгім. Ён быў перапоўнены падзеямі. Я так і не знайшоў, і не знаходжу часу, каб іх апісаць, бо цяпершчына, што забірае гэты час, — важнейшая. Таму абмяжуюся некаторымі фрагментамі, што глядзяцца ў сёньняшні дзень.*

Маніфэстацыя і выезд зь Беларусі

У сакавіку 1996 года было трывожна. Масква і рэжым Лукашэнка, ігнаруючы Канстытуцыю і заканадаўства, рыхтавалі падпісаньне ўмовы пра саюз Беларусі і Расіі. Мэта „саюзу“ заключалася ў ліквідацыі незалежнасьці Беларусі і падпарадкаваньні яе Расейскай Фэдэрацыі. *Беларускі Народны Фронт* плянаваў вялікую маніфэстацыю пратэсту, прымеркаваную да *Дня Незалежнасьці* і 78-й гадавіны *БНР*.

Менск. 24 сакавіка 1996 г. Міліцыя “трымае” падыход да будынку тэлебачаньня. (Фота С. Грыца)

Агентура, дэмпартыі і канфармісты ў *Фронце* пачалі свае традыцыйныя ініцыятывы па зрыве нацыянальнага мерапрыемства. Тут жа зьявілася контрпрапанова правесці маніфэстацыю 15-га сакавіка, на Дзень Канстытуцыі, ў „падтрымку дэмакратыі”. Пасьля абмеркаваньня на *Ўправе БНФ* і выслухоўваньня штатных „энтузіястаў дэмакратыі”, мы прынялі рашэньне праводзіць маніфэстацыю на Дзень Незалежнасьці (якую прызначылі на 24-га сакавіка ў выходны дзень) і адначасна дамовіліся не прырэчыць ініцыятыве „дэмакратаў”. Вырашылі паслаць нават на мітынг 15-га сакавіка сваіх прадстаўнікоў ад усіх структураў *БНФ* у Менску. Але мы ня мусілі браць на сябе арганізацыю мерапрыемства і ўздым

людзей. Бо зразумела, што праз тыдзень вывесці ізноў тых жа ўдзельнікаў на масавую маніфэстацыю будзе ўжо няпроста.

Мы адрэгулявалі гэтае пытаньне. На 15-га сакавіка плянавалася сабраць некалькі тысячаў удзельнікаў. Гэты мітынг павінен быў папярэднічаць маніфэстацыі, прызначай на 24 сакавіка, і сваёй нешматлікасьцю супакоіць і не насыцярожыць рэжым.

Напярэдадні 15-га сакавіка, позна вечарам, я прыйшоў у сядзібу *БНФ* і заўважыў там дэмакрата М.Пліску, які насіў нейкія пачкі. „Што ты тут носіш?” — пытаю. „А лістоўкі,” — кажа. Высьветлілася, што мой намеснік Юры Хадыка пайшоў да дэмакратаў і сказаў, што быццам бы *Фронт* падтрымлівае ідэю рабіць маніфэстацыю 15-га сакавіка і што структуры *Фронта* распаўсюджаць лістоўкі дэмакратаў, каб узяць людзей (бо ў дэмакратаў не было структураў).

Я надышоў на гэтую афэру выпадкова і тут жа спытаў у Хадыкі, што гэта значыць. Адказ быў няўцямны. Я вырашыў разабрацца з гэтым пасля 25-га і прыпыніў самадзейнасьць зь лістоўкамі.

* * *

Гэты выпадак мяне не здзівіў, хоць і насыцярожыў.

Маніфэстацыю 24 сакавіка мы правялі так, як плянавалі. Прысутнічала, па нашых падліках, каля 60-70 тысячаў чалавек. (Па ацэнках міліцыі — 30-40 тысячаў.) Шматлюднасьць маніфэстацыі дазволіла нам прыняць рашэньне ісьці на тэлебачаньне, блякаваць будынак і патрабаваць адкрытага эфіру.

Але забраць эфір (як гэта было зроблена ў 1990 годзе) нам не ўдалося. Усё кіраўніцтва тэлебачаньня зьнікла з будынку. Унутры было поўна ўзброеных АМАПаўцаў. Ужываць сілу дэманстранты былі непадрыхтаваныя, ды й не зьбіраліся. Вырашылі правесці новую

вялікую маніфэстацыю 2-га сакавіка, у дзень падпісаньня Лукашэнкам „саюзнай дамовы” ў Маскве. Пра гэта я аб’явіў усім присутным праз мегафон.

Калі народ разыходзіўся, у раёне будынка КГБ на людзей раптам напалі АМАПаўцы і спэцназ зь міліцыяй. Пачалося зьбіваньне ўсіх паўрад. Я бачыў, як амапаўцы правакавалі і нападалі на мужчынаў, якія мірна ішлі па вуліцы і паводзілі сябе спакойна. Гэта было ўжо нешта новае ў дзеяньнях рэжыму.

Вечарам, каля 20-й гадзіны, мы паехалі з жонкай у госьці з нагоды свята. Неўзабаве заўважылі, што за намі неадступна цягнуцца два легкавікі. Адарвацца не ўдалося. Тады мы паехалі ў пракуратуру Менска. Легкавікі зьніклі. Я пакінуў заяву ў дзяжурнага пракурора аб перасьледзе нашай машыны і пазначыў нумары легкавікоў.

На наступны дзень, 25-га, я быў з жонкай на адчыненні святачнай, з нагоды Дня Незалежнасьці, мастацкай выставы ў Палацы мастацтва і яшчэ ў некалькіх афіцыйных месцах, дзе даваў інтэрв’ю для тэлебачаньня, радыё і журналістам. Назаўтра думаў прысутнічаць на Міжнароднай канфэрэнцыі па Чарнобылю.

* * *

Нараніцы 26 сакавіка я ўжо выклікаў па тэлефоне машыну і чакаў, каб ехаць на канфэрэнцыю, як неўзабаве пазваніла журналістка Галіна Прыгара (жонка Сяргея Навумчыка) і даведаўшыся, што я ад’язджаю, папрасіла яе пачакаць, бо мела інфармацыю. Прыехаўшы, яна паведаміла, што на канфэрэнцыі мяне чакае міліцыя, каб арыштаваць, а ўвесь наш квартал таксама акружаны міліцыяй і ўзброеным

АМАПам. Спыняюць усе машыны, акрамя, як ёй падалося, таксі і правяраюць дакуманты ў тых, хто ў машыне. Яна сказала, што іхны дом таксама блякаваны машынамі КГБ і што хочучы схапіць Сяргея. (Лукашэнка меў да яго асабліваю непрыхільнасць.)

Усё гэта выглядала праўдападобна, бо вельмі нагадвала кагэбоўскі „новы стыль”. Ніякіх пракурорскіх працэдураў, ніякіх похваў, як было раней. Схапіць — і ўсё. Я ведаў (быў папярэдзаны) пра тры вэрсіі „нэўтралізацыі” маёй асобы: „аўтамабільнай аварыі, забойства ў натоўпе з абвінавачваньнем унутранай апазыцыі ў *Фронце* супраць мяне (якую акурат пачалі ляпіць) і, нарэшце, — варыянт „турэмнага ўздзеяння”. Незразумелы быў змест гэтай вэрсіі, але ў выніку яе ажыццяўленьня я, па задуме, павінен быў „нэўтралізавацца” сам, і ўжо на свабодзе. (Цяпер, калі „нэўтралізаваўся” Г.Карпенка, зразумела, што арсэналам яны валодаюць, як некалі — не малым.)

Выглядала на тое, што пачалі спрабаваць трэці варыянт. Сусьветны рэзананс ад нашай маніфэстацыі супраць саюзу з Расеяй быў велізарны. У Маскве не чакалі такога павароту падзеяў. Стала зразумела, што ціха праглынуць Беларусь, ды яшчэ выставіць нашу няволью як дабраахвотнае жаданьне беларусаў, — ужо ня ўдасца. Лукашэнка і маскоўскія палітыкі не змаглі схаваць сваёй зьбянтэжанасьці і злосьці.

* * *

Стоячы ў пад’езьдзе, я задумаўся, што рабіць. Навумчыкава якраз кажа, што Сяргей вырашыў ад’ехаць на Ўкраіну і што, на яе пагляд, мне таксама лепш было б адлучыцца зь Беларусі, што ёсьць магчымасьць дапамагчы мне выехаць у Кіеў, дзе мне заўсёды паспрыяе мой сябра, кіраўнік *Народнага Руху Ўкраіны* Вячаслаў Чарнавіл.

Я добра разумеў сітуацыю ў Беларусі і тое, куды яна паварочваецца, і тое, што рыхталася для мяне. Трэба было прымаць рашэньне, да якога я быў не гатовы. Але, як кажучы, на вайне, як на вайне. Паўтараць памылкі Цьвікевіча, Тарашкевіча, Ластоўскага ды іншых адраджэнцаў я не зьбіраўся. І добра перадумаў гэта яшчэ ў раскапанай курапацкай расстрэльнай яме, стоячы над трупамі.

Акурат прыехала выкліканая мною машына. Я сказаў калегу-фронтаўцу, што паеду іншай машынай і каб ён ад’ехаў праз паўгадзіны пасля майго ад’езду. Я падняўся ў дом, узяў замежны пашпарт і дакуманты. Мы выехалі з Галінай Навумчыкавай задворкамі на таксі. Праз шкло я бачыў на ўездзе ў квартал амапаўцаў з аўтаматамі і рэгуліроўшчыкаў (хаця што тут рэгуляваць).

Яшчэ тры дні я быў у Менску, удакладняў сітуацыю і афармляў недаробленыя справы. Пра мой выезд ніхто ня ведаў, нават жонка. Ня верылася і не меркавалася, што ад’язджаю надоўга.

Цэлую ноч нашу машыну з украінскімі нумарамі рускія памежнікі пратрымалі на руска-украінскай мяжы. Не хацелі прапусьціць, не тлумачылі прычынаў. Гэта мне здалася падазроным. Але пад раніцу праехалі.

Шоў густы белы-белы сьнег.

Украіна. Чэхія.

Тыдні, праведзеныя на Ўкраіне і ў Чэхіі, мелі, перш за ўсё, тое значэньне, што была істотна прабіта інфармацыйная блякада вакол падзеяў на Беларусі. Грамадзкаясьць гэтых краінаў, журналісты і палітычныя дзеячы атрымалі цэлы пакет інфармацыі пра сутнасьць падзеяў, якія адбываліся ў Менску, і перш за ўсё — пра дачыненні паміж Беларусіяй і Расеяй.

На Ўкраіне змест палітыкі па падрыхтоўцы аншлюсу Беларусі Расеяй можна было доўга не тлумачыць. Украінцы разумелі хутка. Не марудзячы, зрагавала расейская пятая клёна. У Вярхоўнай Радзе Ўкраіны выступілі камуністы з скандальным асуджэньнем украінскага тэлебачаньня, якое дае экран, як яны казалі, „фашысту-Пазыньку”. (Ярлыкі аднолькавыя, бо зробленыя ў адным месцы.) Гэтая выхадка выклікала абурэньне ва ўкраінскіх СМІ. Камуністаў абверглі і раскрытыкавалі.

На двух мітынгх у Кіеве, на якіх я прысутнічаў і выступаў, украінцы (удзельнікі мітынгаў) падыходзілі, ціснулі руку, выказвалі салідарнасьць, казалі цёплыя словы, прапаноўвалі нават грошы на падтрымку існаваньня.

* * *

У Празе, акрамя тэле-экрану, радыё-эфіру і друку, мы з Сяргеем Навумчыкам яшчэ мелі шэраг палітычных спатканьняў у Міністэрстве замежных справаў і ў Адміністрацыі Прэзыдэнта Вацлава Гавэла. Тут ужо вельмі добра адчувалася, што Беларусь Захадам прададзена, і ў Чэхіі гэта ведаюць. Пэраламаць становішча трэба было за даволі кароткі час. Істотна, што чэхі былі дабразычлівымі і адкрытымі на наш візіт. Добра дапамаглі пражскія беларусы, і асабліва Вячка Станкевіч.

Памятаю, у час спатканьня з кіраўніком Адміністрацыі Прэзыдэнта Чэхіі вядомым раней дысідэнтам Іванам Мэдэкам, той ня змог схаваць недаверлівай усмешкі, калі я сказаў яму пра авантурныя пляны Лукашэнка стаць прэзыдэнтам Расеі і што расейцы ў гэтым яму пакуль не прырачаць, каб той стараўся „інтэгравацца” з Масквой. Тады гэта ўсё для чэшскага палітыка здавалася фантазіяй суб’ядседніка.

Праз два гады (восеньню 1998 года) я зноў сустракаўся з Мэдэкам. Цяпер ён ужо не ўсьміхаўся.

Да таго часу адбыліся вялікія перамены ў эўрапейскіх паняццях пра беларускія палітычныя дачыненні з Расеяй. Раней я бачыў такія ўсьмешчкі ў Парыжы, у Лёндане, і нават у Вашынгтоне. Але потым усе сталі сур’ёзнымі.

Памятаю, у пачатку красавіка 1996 года, калі мы былі ў Празе, выступаў па тэлебачаньні Дзяржсакратар ЗША Крыстафэр і, кажучы пра нашу дэмантрацыю 24 сакавіка ў Менску і пра лукашэнкаўска-расейскую „інтэграцыю”, адзначаў, што няма на гэта згоды беларусаў, што афіцыйная інфармацыя Масквы і Менска не адлюстроўвае ўсю праблему і што сьведчаньнем гэтаму ёсьць дэманстрацыя ў Менску. „Нават калі б супраць былі толькі гэтыя трыццаць тысячаў дэманстрантаў, — сказаў тады Крыстафэр, — мы таксама мусім іх улічыць.”

Чарнобыльскі Шлях

У Польшчу мы прыехалі з Сяргеем Навумчыкам і Галінай Прыгарай ноччу 10-га красавіка. Мы мелі там вельмі насычаную праграму. Фактычна, усе палітычныя дзевы (акрамя прэзыдэнта і колішніх камуністаў) былі адчыненыя перад намі, асабліва — палітычнай правіцы і салідарнасьцёўцаў, а таксама радыё і тэлебачаньня. Часам прыходзілася да васьмі разоў на дзень выступаць у адкрытым эфіры.

24-га красавіка мы ўтраіх прыехалі ў Гданьск на спатканьне з Лехам Валэнсам. Размова перад тэлекамерамі, аднак, была даволі агульнай і мяне не задавальняла. Напярэдадні я вырашыў, ня глядзячы на небясьпеку, паехаць у Менск на Чарнобыльскі Шлях — маніфэстацыю, якую наладжваў *Беларускі Народны Фронт* у сувязі з 10-й гадавінай Чарнобыльскай трагедыі. Мне патрэбная была пэўная зарука дапамогі з боку Леха Валэнсы ў выпадку дрэннага павароту падзеяў (якія, на маю думку, былі непазьбежнымі).

Калі тэлекамеры прынялі, Л.Валэнса сказаў, што ён на маім месцы таксама паехаў бы на 10-годдзе Чарнобылю і паабяцаў мне сваю падтрымку на выпадак рэпрэсіяў супраць мяне.

Вечарам мы вярнуліся ў Варшаву, дзе мне прыйшлося вытрымаць цэлую баталію з Навумчыкам, выслухаць крыўды і абвінавачваньні ў мой бок. Я катэгарычна забараніў яму ехаць са мной у Менск, з чым ён не жадаў пагадзіцца. Але было б верхам неразумнасьці апынуцца ў Менску ўдвух у адной камэры. Адзін павінен застацца за мяжой, каб у выпадку неабходнасьці, абараняць другога, інфармаваць вольны сьвет аб рэальнай сітуацыі на Беларусі. (Потым Сяргей сам пераканаўся, наколькі правільным было такое рашэньне.)

У Менск мы выехалі з Галінай Навумчыкавай вечарам 25-га. У дарозе, на мяжы і на вакзале ў Менску, з службоўцамі рэжыму

адбываліся дзіўныя справы, пра якія я яшчэ й цяпер не хачу адкрыта гаварыць. Але ў выніку гэтых „справаў” мяне не змаглі ўзяць на менскім вакзале, удалося нават адарвацца ад „хвастоў” у горадзе, і ніхто ня ведаў, куды я канкрэтна прыехаў, дзе спыніўся. Неўзабаве ўсё было паведамлена ў сядзібу *Фронта*, створаная ахова, і я апынуўся ў самай гушчы Чарнобыльскага Шляху.

Ужо ў час выступаў ля Палацу спорту стала вядома, што КГБ прыняло рашэнне ўзяць мяне адразу пасля мітыngu. Я паехаў мікрааўтобусам у сядзібу *Фронта*. Са мной быў Ю.Хадька і сем чалавек аховы. Здаду прыстроіліся аўтобусы з АМАПам. Каля перакрываўня АМАП памкнуўся ісьці на абгон, каб забякаваць наш „Рафік”. Але пад колы іхняга аўтобуса нечакана выбег сабачка, і шофер інстынктыўна затармазіў. Мы праехалі на жоўтае святло, а пераследчыкі спыніліся перад чырвоным.

У сядзібе трэба было вырашыць шмат справаў. Увесь час, пакуль мы праводзілі свае нарады, размовы ды перамовы, на вуліцы пад вокнамі стаялі два аўтобусы з АМАПам. Дзесьці паміж 22-й і 23-й гадзінамі пачаўся штурм. У кабінэт ускочыў дзяжурны фронталец і сказаў, што ў пярэдні пакой ужо ўварваліся. Для таго, каб выйсьці незаўважаным, заставалася літаральна адна-паўтары секунды. Мы скарысталі гэтыя секунды і вышлі праз запасны выхад ў цёмны закрыты двор, адкуль было толькі адно выйсьце — на вуліцу да аўтобусаў АМАПу. Але мы знайшлі іншы выхад з тупіка. Тут вельмі растаропна спрацавалі мае сябры. Акрамя Галіны Навумчыкавай, не магу пакуль называць іхныя прозьвішчы і апісваць дэталі.

Праз нейкі час мы былі ўжо на ўскрайку Менску і я кажу Ю.Хадьку: „Дыце заўтра, верагодна, што забяруць. Раю паасьцярожнічаць і пару дзён перачакаць, пакуль у іх гарачка пройдзе і нешта праясьніцца.” „Ня думаю, што яны на такое пойдучь,” — сказаў упэўнена Хадька і паехаў дахаты. Нараніцы яго забралі.

* * *

Я знаходзіўся ў Менску да 8-га траўня, напісаў некалькі артыкулаў і даслаў у рэдакцыі (*„Дурань шукае ворагаў; разумны — сяброў”, „Беларускі шлях”* і інш.). У так званым „незалежным” друку пачалася шалёная траўля маёй асобы ў сувязі з маёй падтрымкай барацьбы чачэнцаў за незалежнасьць і аб’яўленьем на мітыngu хвіліны маўчаньня па Джахару Дудаеву, якога расейцы подла забілі 21 красавіка. Залямантавала журналісцкая агентура ўсіх масьяў і афарбовак. Нянавісьць супраць беларускага нацыянальнага адраджэньня і маёй асобы яднала іх у зграю. Зрэшты, можа, і не нянавісьць, а проста далары, і нават рублі. Нянавісьць аплочваецца.

У газэтах прачытаў, што Лукашэнка даў разное вышэйшаму кіраўніцтву КГБ і МУС за тое, што „упустили Пазьняка”. На ўсе межы Беларусі быў пасланы яго цыркуляр з загадам „З.Пазьняка і С.Навумчыка пры ўездзе-выездзе — затрымаць”. Супраць мяне ўзбудзілі крмінальную справу.

Існавала некалькі варыянтаў выезду, які мне рыхталі розныя людзі. Я зноў скарыстаўся варыянтам Галіны Прыгары і выехаў на Ўкраіну. На гэты раз падарожжа было дрэнна ўзгодненым і небясьпечным. Прышлося пайсьці на рызык, але Бог дапамог.

9-га траўня я ўжо быў у Кіеве. Тут я даведаўся, што КГБ Беларусі зьявруўся ў КГБ Украіны, каб тыя выдалі мяне беларускім уладам. Пра гэта Старшыня ўкраінскага КГБ напраткі паведаміў Вячаславу Чарнаволу. Украінцы, вядома, не зьбіраліся мяне выдаваць. Яны далі мне нават машыну суправаджэньня да мяжы з Польшчай, каб прадухіліць нечаканасьці. Распарадзіўся Вячаслаў Чарнавіл.

Цяпер, успамінаючы гэты час, мне моцна баліць душа. Нішто мяне так не ўразіла, не падкасіла, ня выклікала такой скрухі за гады эміграцыі, як забойства Вячаслава Чарнавола ў 1999 годзе. Я нават не здагадваўся, які дарагі мне быў гэты прыхільны чалавек. Не магу зьмірыцца, што ён не жыве. Тады, у траўні 1996 года, мы нежк размаўлялі ўдваіх у сядзібе *Руху* і я папярэдзіў, каб ён быў уважлівы і

сьцярогся, бо Масква выкарыстоўвае адно і тое ж клішэ для Беларусі і для Ўкраіны. Будзе наступ на *Рух*, казаў я. Тое, што мералі на мяне, могуць прымераць і на яго. Памятаю, што ён успрыняў мае словы сур’ёзна і нежк, нібы лякнуўшыся, задумаўся.

Праз тры гады яго ня стала. Прымеркавалі стандартную схему з грузавіком. Аўтамабільная катастрофа. Забілі вялікага сына Ўкраіны. Як цяжка. Як шчымліва стаіць мне ў ваччу яго вобраз...

* * *

У Кіеве я затрымаўся на пяць дзён, пакуль аформіў усе справы на пераезд у Польшчу. Тым часам Сяргей Навумчык распачаў у Варшаве энэргічную дзейнасьць па вызваленьні з-пад арышту Ю.Хадькі і В.Сіўчыка. 14-га траўня я прыехаў у Варшаву і мы заняліся іхным вызваленьнем разам.

Было, аднак, зразумела, што ніякія нашыя выступы па польскім радыё ды ў тэлебачаньні, ніякія подпісы пад петыцыямі да Лукашэнкі вядомых польскіх дзеячоў культуры і мастацтва — не дапамогуць. Гэта тое самае, што зьяртацца да Садама Хусэйна ці да талібаў. Але паколькі кагэбоўскім рэжымам на Беларусі рэальна кіруе Масква, то адзіны чалавек, які мог бы паўплываць на Лукашэнку, быў Ельцын. Вядома, мы разумелі, што дарэмна было каму-небудзь да яго зьяртацца (мы не наіўныя людзі). Гэта не дало б выніку. Але можна было б скарыстаць нейкую яго залежнасьць.

Такая магчымасьць надарылася. У Варшаве якраз быў вядомы расейскі думскі дзеяч Сяргей Кавалёў. Сяргей Навумчык праз Марэка Навіцкага (польскі праваабаронца) зьявзаўся з Кавалёвым. Дамовіліся, што Кавалёў пагаворыць з Г. Яўлінскім. Яўлінскі тым часам зьбіраўся у карысьць Ельцына здымаць сваю кандыдатуру на прэзыдэнцкіх выбарах і павінен быў спаткацца зь ім, каб абгаварыць умовы свайго рашэньня. Сяргей Кавалёў паабяцаў, што папросіць Яўлінскага, каб той, пры сустрэчы зь Ельцыным, адной з умоваў свайго выхаду з прэзыдэнцкай гонкі паставіў вызваленьне з-пад арышту В.Сіўчыка і Ю.Хадькі ў Менску. (Каб Ельцын запатрабаваў ад Лукашэнкі іхняга вызваленьня.)

Як гэта ні дзіўна, але Яўлінскі выканаў просьбу Кавалёва. Ельцын тут жа, у прысутнасьці Яўлінскага, падняў слухаўку і сказаў „асвабадзіць”. Арыштаваных выпусьцілі.

* * *

Асаблівае змаганьне за вызваленьне нашых калег тлумачылася тым, што Сіўчык і Хадька аб’явілі галадоўку. Але на рэжым Лукашэнкі і на яго асабіста такія ўчынкы ня дзейнічаюць, нават калі б у абарону галадуючых паўстаў бы ўвесь заходні сьвет. Пры зацягасьці бакоў справа магла набыць вельмі небясьпечны кшталт. Асабліва нас непакоіў Сіўчык. Кволы, худы і ўпарты, ён, як мы меркавалі, нараджаў сябе на сур’ёзную небясьпеку.

Потым аказалася, што так яно й было. Сіўчык замардаваўся галадоўкай (якую, да таго ж, ніхто яму не падказаў, як правільна праводзіць) і адчуваў сябе блага.

Хадька, як чалавек адукаваны, пазьбег непрыемнасьцяў і галадаў „па навуцы”: кожны дзень ставіў сабе клізму (каб не дапусьціць самаатручваньня арганізму), піў ваду і г.д.

У канцы траўня ў нас зьявілася магчымасьць паехаць у Вашынгтон, дзе нам рыхталі насычаную парграму палітычных спатканьняў на добрых узроўнях. Мы скарысталі такую магчымасьць.

Азыль

У самым пачатку ліпеня мы з Сяргеем вылецелі ў Лёндан, дзе плянавалася некалькі палітычных спатканьняў, у тым ліку — у Міністэрстве замежных справаў Вялікабрытаніі. У 1995 годзе, падчас майго афіцыйнага візіту сюды як кіраўніка парламанцкай Апазыцыі Беларускага Народнага Фронту, я меў спатканьне тады ў Брытанскім МЗС з адным з намесьнікаў Міністра, спэцыялістам па Індыі ды

Пакістану. Пасля спатканья ў мяне склалася ўражаньне, што Брытанская імперыя жыве і развіваецца, асабліва, калі я слухаў глыбокадумны развагі пра Беларусь.

Цяпер мы мелі спатканьне з кіраўніком аддзелу МЗС па Ўсходней і Цэнтральнай Эўропе. На століку перада мной ляжала прадбачліва не прынятая візітоўка Міністра замежных справаў Беларусі Івана Антановіча (які, значыцца, прысутнічаў тут перад намі). Я адразу зразумеў гэты прыхільны жэст гаспадара офіса і без падрыхтоўкі пачаў гаварыць па сутнасьці пытаньня. І не памыліўся. Поўнае ўзаемаразумьне.

* * *

6-га ліпеня мы прыляцелі ў Вашынгтон. Праграма палітычных спатканьяў, якая доўжылася 10 дзён, нас задаволіла.

У гэты час мы даведаліся, што ў Варшаву прызначылі спэцыяльна ўпаўнаважанага чыноўніка пры беларускай амбасадзе, задача якога — выяўляць уцэкачоў, на якіх заведзеная крымінальная справа, і спрыяць іхнай выдачы ў Беларусь. Ніякага статусу ў Польшчы я ня меў, а крымінальную справу (і, здаецца, не адну) Лукашэнка мне ўжо ціха „павесіў”. Я не сумняваўся, што палякі, гэтак жа, як і ўкраінцы, мяне ня выдадуць. І тым ня менш, усё гэта сьведчыла пра намеры рэжыму. Неўзабаве скандалны каміст у рускай Думе В.Ілюхін заявіў, што ён атрымаў зьвесткі, нібыта ў Польшчу заслана „18 амэрыканскіх афіцэраў ЦРУ” з заданьнем забіць аднаго ці двух лідэраў БНФ, зваліць віну за забойства на А.Лукашэнку і такім чынам скампрамэтаваць „беларускага прэзыдэнта”.

Пачаўся гучны скандал, у час якога зьявілася мноства інтэрв’ю. М.Мясніковіч (кіраўнік адміністрацыі Лукашэнка) пацьвердзіў на прэсвай канфэрэнцыі, што правакацыя ЦРУ, відаць, на яго думку, рыхтавалася, аднак Ілюхін, як ён сказаў, — раскрыў канфідэнцыйную інфармацыю.

Наконт „афіцэраў ЦРУ” — гэта несусьветнае глупства. (Там і „афіцэраў” няма, ЦРУ — цывільная ўстанова.) Але, тым ня менш, зразумелы быў сэнс дзеяньняў супраць мяне ў Польшчы.

Неўзабаве нам пазванілі ў Нью-Ёрк з Прагі і паведамілі пра канфідэнцыйную размову ў Менску з вядомай нам асобай у Генэральнай пракуратуры Беларусі, дзе прасілі папярэдзіць, што аздадзены загад і распрацоўваецца плян „нэўтралізацыі” мяне ў Польшчы.

Мы пайшлі на рызыкаўны крок: пазванілі ў Менск той асобе і, не называючы нікога і нічога, спыталі, ці праўда „тое, пра што казалі таму”. „Гэта праўда, і вельмі сур’ёзна,” — быў адказ.

Прааналізаваўшы сітуацыю, мы прышлі да высновы, што вяртацца ў Польшчу нельга. Вісець у паветры — беспэрспэктыва. Можна было б прасіць палітычны азыль у ЗША, але былі сумненьні. Я добра разумеў, што для ўраду ЗША гэта будзе выбар паміж мной і Лукашэнкам, паміж усімі антырэжымнымі сіламі ў Беларусі і афіцыйным кіраўніцтвам Рэспублікі Беларусь. Гэта дастаткова сур’ёзны палітычны крок, і я ня быў упэўнены, ці стане Амэрыка яго рабіць.

Але калі б такі крок адбыўся, то ён стаў бы наймацнейшым ударам па рэжыму Лукашэнка і ў пэрспэктыве (лягічна) мог бы прывесці да ізаляцыі гэтага рэжыму. Сваім азылем, які скіліў бы Адміністрацыю ЗША да выбару ў наш бок, можна было б забясьпечыць істотную палітычную падтрымку для свабоды і незалежнасьці Беларусі. Выбар Амэрыкі ня мог бы застацца бязьвініковым.

З другога боку, калі мы прайграем, і справа з азылем зацягнулася б у доўгае балота, — гэта быў бы сьмяртэльны ўдар ня толькі па маёй палітычнай пэрспэктыве, але й па ўсім беларускім Адраджэньні, па ўсёй беларускай нацыянальна-вызвольнай палітыцы. Неабходна было

Кіеў, 1996 г. Зь Вячаславам Чарнавілам у сьдзібе Народнага Руху Украіны.

ўсё ўзважыць і параіцца з амэрыканскімі беларусамі. Адбылася нарада ў Нью-Ёрку з аўтарытэтнымі дзеячамі беларускай дыяспары, дзе сумесна была прааналізаваная сітуацыя і вырашана пытаньне аб неабходнасьці палітычнай эміграцыі.

У цэлым, уся актыўная беларуская палітычная эміграцыя ў Нью-Ёрку, Нью-Джэрзі, Кліўлендзе і Вашынгтоне мяне падтрымала. Пачаліся перамовы з кангрэсменамі (дэмакратамі і рэспубліканцамі). Вельмі сур’ёзна ўзяліся за справу і дапамагалі рэспубліканцы, асабліва кангрэсмен Марцін Хок. 30 ліпеня была пададзена заява пра азыль.

Назаўтра, пасля нашага звароту з просьбай аб палітычным прытулку, усе інфармацыйныя агенствы сьвету перадалі гэта як важнейшую міжнародную падзею. Прытым інфармацыйная ўвага не змяншалася праз доўгі час.

Тут жа пачалася шалёная контрдзеяньне рускай дыпляматыі і беларускай амбасады. Справа з азылем стала зацягвацца на даўжэйшы час. Рускія, пасля шэрагу няўдалых супрацьдзеяньняў, занялі вельмі небясьпечную пазыцыю. Яны як быццам бы не аспрэчвалі магчымасьці нашага азылю, але тактоўна прасілі амэрыканскія ўлады не сьпяшацца і зрабіць гэта не адразу, а праз нейкі час, пазней, каб захаваць прэстыж Лукашэнка і г.д. Гэта было якраз тое, на што мог пагадзіцца прэзыдэнт Клінтан. Над намі пачалі згушчацца хмары. Я тут жа напісаў ліст прэзыдэнту Клінтану з просьбай вырашыць пытаньне ў наш бок, нагадаўшы яму пра 1994 год і яго візіт у Менск (сустрэчу са мной і т.п.)

Супроцьстаяньне, ціск расейцаў і лукашэнкаўскай амбасады павялічваліся і неўзабаве справа з іхнага боку сапраўды дайшла да прэзыдэнта.

У Нью-Ёрк на канфэрэнцыю арганізацыі *Х’юман Райтс Вотч* па праблемах парушэньня правоў чалавека ў Беларусі, на якой мы выступалі з дакладамі, прыехаў высокі чыноўнік Дзяржаўнага Дэпартаменту кіраўнік Усходняга аддзелу Беларусі, Украіны, Малдовы Джек Сігал і холадна паведаміў нам, што спарва з нашым азылем будзе вырашана станоўча, але мы не павінны спадзявацца ні на якую матэрыяльную дапамогу ад амэрыканскай дзяржавы. Ніякая матэрыяльная падтрымка мы мець ня будзем.

Мне гэта было непрыемна і крыху дзіўна чуць. Я не лічыў сябе Далай-Ламам** і Беларусь — не Кітай, а мне даюць зразумець, што хочучь трактаваць мяне як шэраговага эмігранта. Таму я таксама адказаў жорстка і коратка: „Нам ня трэба вашых грошай, нам трэба азыль.” Пасля гэтага Сігал вярнуўся ў Вашынгтон.

Прэзыдэнт Клінтан падтрымаў нас у клясычным дыпляматычным стылі, сказаўшы, што хай будзе так, як вырашыць Міністар юстыцыі Джанэт Рэно (рэспубліканка). Пазыцыя Джанэт Рэно была вядомай, і

Вашынгтон. 1996 г. Сяргей Навумчык, кангрэсмен Крыстафэр Коке (старшыня Паліткамісіі Рэспубліканскай Партыі), Зянон Пазьняк

неўзабаве, 23 жніўня, справу вырашылі ў наш бок.

Гэта была рэальная палітычная перамога. Беларускае пытаньне ўдалося стабільна вывесці на міжнародны ўзровень, прыцягнуць увагу да падзеяў. Дачыненні да рэжыму ў Беларусі выразна акрэсьліліся, за ім назіралі, заўважалі яго аўтарытарнасьць і недэмакратычнасьць, несправядлівасьць у дачыненні да людзей. Ацэнкі былі адмоўнымі. Лукашэнка сваімі дзеяньнямі ўмацаваў гэтыя ацэнкі.

Інфармацыя пра наш азыль зноў стала ў першым шэрагу міжнародных паведамленьняў. Пазьней мне перадалі, што Лукашэнка, даведаўшыся пра азыль, узбудзіўся і страціў раўнавагу. Ён скочыў за руль аўтамабіля і, кінуўшы ахову, пагнаў у накірунку Шклова. Ахова быццам бы потым шукала і даганяла яго. Цалкам верагодна.

У Вашынгтоне таксама рабіліся цікавыя справы. Стала вядома, што павіншаваць нас з азылем быццам бы зьбіраецца віцэ-прэзыдэнт Ал Гор. Але каб гэтага не адбылося, антаганісты, якія не сімпатызавалі Гору, зрабілі так, што працэдуру азылю мы праходзілі ў суботу, 23 жніўня, і дзеля гэтага адчынілі вашынгтонскі офіс іміграцыйнай службы ў выходны дзень. Дзіўная краіна Амэрыка.

„Гірынг”

Адразу пасля атрымання азылю мы сталі дамагацца слуханьняў у Кангрэсе ЗША па палітычных праблемах Беларусі. Слуханьні парудледжваюць доўгі парламанцкі працэс, з мноствам дакладаў, працай камісіяў і г.д. Нам прапанавалі правесці аднадзённае слуханьне па акрэсьленай тэме (так званы „гірынг”).

Гірынг адбыўся ў кастрычніку. Я напісаў даклад, падрыхтаваў інфармацыйныя матэрыялы і рыхтаваўся, як заўсёды, напачатку растлумачыць простыя ісьціны, бо звычайна задавалі пытаньні пра Беларусь больш пазнаваўчага сэнсу і агульнага значэньня.

Мы былі прыемна здзіўлены, аднак, калі ўбачылі, што заля Кангрэсу, дзе адбываліся слуханьні, перапоўненая (нават не хапіла месцаў), а пытаньні, якія задавалі прысутныя, і іхныя выступы былі канкрэтныя, з добрым веданьнем сутнасьці справы і сітуацыі ў Беларусі. „Нарэшце, лёд крануўся”, — падумалі мы, убачыўшы гэтулькі людзей, якія прафэсійна цікавіліся беларускай палітыкай.

На добрым узроўні валоданьня тэмай выступіў таксама Джек Сігал, дэпутат Кангрэсу, прадстаўнікі камісіяў і камітэтаў абодвух палатаў Кангрэсу, аналітыкі і палітолягі. Ад беларусаў выступалі яшчэ Янка Запруднік і доктар Вітаўт Кіпель.

Першае слуханьне з удзелам новай эміграцыі беларускага нацыянальна-вызвольнага руху паказала, што паварот Амэрыкі на падтрымку суверэнітэту і дэмакратыі ў Беларусі і крытычная ацэнка рэжыму Лукашэнка выразна вызначыліся ў амэрыканскай палітыцы.

Эпізод

Незадоўга да лістападаўскага перавароту Лукашэнка праводзіў „нацыянальны сход” у сваю падтрымку, размаўляў з кадравым астралягам Глобам (які наплёў яму бочку кагэбоўскіх арыштантаў), спрабаваў нават „бразгаць зброяй” і ствараць фільтрацыйныя лягеры для беларусаў; нарэшце надрукаваў праект сваёй „канстытуцыі”.

Калі мы з С. Навумчыкам прачыталі гэты праект, то адразу ўбачылі, што маем. Гэта быў праект дыктатуры. Праз нейкі час да нас зьявінуўся Анці

Каркіяківі — адзін з кіраўнікоў уплывовай міжнароднай арганізацыі *Камітэт Амэрыканскіх Авакатаў на абароне правоў чалавека*. Ён паведаміў, што іхняя арганізацыя рыхтуе экспэртнае заключэньне па праекце лукашэнкаўска-абрамовічаўскага твора — „новай канстытуцыі” Беларусі — і папрасіў нас таксама зрабіць свой экспэртны аналіз праекту, афіцыйна пацьвердзіўшы просьбу лістом.

Неўзабаве мы зрабілі прававы аналіз тэксту і адаслалі сваё заключэньне ў *Камітэт Авакатаў*. Пазьней Анці прыслаў нам сумарную экспэртную *Камітэтам* на ангельскай і расейскай мовах, падзякаваў і паведаміў, што многія нашы высновы і палажэньні ўключаныя ў тэкст гэтага дакуманту, які яны падрыхтавалі для Рады Эўропы.

Мы паспрабавалі надрукаваць наш аналіз праекту ў Беларусі (у вялікіх газэтах), але з гэтага нічога не атрымалася. Не хацелі друкаваць. Нешта ім перашкаджала. Як мне перадавалі пазьней, тэкст заключэньня быццам бы надрукавала толькі горадзенская „Пагоня”. У 1997 годзе, я зьмясьціў яго ў 1-м нумары „Беларускіх Ведамасьцяў”.

Паміж двух „рэфэрэндумаў”

У 1995 годзе, пасля прафанацыйнага травеньскага рэфэрэндуму (14 траўня) беларускае адукаванае грамадства перажыло шок. Тым часам маса простых людзей, па маім назіраньнях, увогуле ніяк не рэагавала на падзею. Не цікавілася, і ў цэлым, нават не разумела, што адбылося. Фальсіфікацыя галасаваньня і незаконнасьць гэтай авантуры былі відавочнымі. Але відавочным было і псіхічнае ўздзеяньне прапаганды, якая трубіла пра „выбар народа”.

„Выбар”, калі ўспрымаць прапаганду за рэальнасьць, быў страшным. Той, хто лічыў афіцыйную прапаганду і расейскую інфармацыю праўдзівай, той мусіў думаць, што беларусы дабрахвотна адмовіліся ад свайго суверэнітэту, ад свайго нацыянальнага дзяржаўнага гэрбу і сьцягу і ад сваёй нацыянальнай мовы.

Самы просты аналіз паказаў бы, што такая зьява магла здарыцца па некалькіх прычынах: альбо гэта крымінальная маніпуляцыя прамаскоўскіх ўладаў, што праводзілі рэфэрэндум і сфальсіфікавалі галасаваньне, альбо грамадства і людзі настолькі адсталыя, што не разумелі, што рабілі, альбо (практычна неверагоднае) што адбыўся акт своеасаблівага нацыянальнага суіцыду ў выніку масавага растройства псіхікі беларусаў.

Аднак вядома, што большасьць людзей не аналізуе падзеяў і ўспрымае іх толькі ў эмацыянальным выяўленьні. Бальшыня людзей у

Вашынгтон. 1996 г. Развагі з кангрэсмэнам Марцінам Хокам.

нас (і, як я потым пераканаўся, у іншых краінах) брала на веру афіцыйную расейскую прапаганду і, не задумваючыся, тлумачыла паводзіны беларусаў якраз адсталасцю і масавым атупеньнем грамадства.

За ўсё сваё жыццё я ніколі не перажываў такога цяжкага сораму, ніколі ня бачыў, не адчуваў такога пагардлівага прыніжэння і зневажэння свайго гонару і пачуццяў, як тады, пасля авантуры з лукашэнкаўскім рэфэрэндумам. Гэтага нельга было ўявіць нават у страшным сьне. Гэтага нельга забыць. Гэтага нельга дараваць. Ніколі.

У чэрвені 1995-га я быў у Кракаве на Міжнароднай канфэрэнцыі. Калі я дзе-небудзь на вуліцы, у касцёле, у музеі ці ў краме разгаворваўся з простым палякам як невядомы яму чалавек, то чуў такія ацэнкі: „Вас ужо няма, — казалі яны, — вы не народ, вы зняважылі сваю мову і сымвалы, вам ня трэба дзяржава і незалежнасць”.

Калі я потым тлумачыў ім, у чым справа і што адбылося, іхняя адносіны да падзеяў у Беларусі змяняліся і чулася: „Трэба, каб праўду ведалі ў Эўропе, вам трэба змагацца”.

Палякі ведаюць, што такое Расея, і зь імі гаварыць прасцей, бо ў нас блізкае разуменьне. Французу, напрыклад, такое сходу не растлумачыш.

* * *

Пасля травеньскага „рэфэрэндуму” тыя ў Фронце, хто раней недаацэньваў небяспеку, зразумелі, што справа важыцца аб лёсе Беларусі. Галоўнай задачай Фронта стала барацьба за выратаваньне беларускай нацыі ад страты дзяржаўнасьці, незалежнасьці і свабоды, ад знішчэння беларускай мовы і культуры.

Галоўнай ідэяй Фронта стала *беларуская нацыянальная ідэя*. Толькі яе можна было супрацьставіць рускаму імперыялізму і паўзучай акупацыі знутры, накіраванай на захоп і потым — ліквідацыю Беларускай дзяржавы.

Восеньню 1995 года, перад давыбарамі ў парламент, стала відавочна, што Лукашэнку гэты парламент увогуле непатрэбны. Ён быў „ягоным”, але не „ручным”. Зь ім можна было атрымаць непаразуменьні пры завастрэнні акупацыйнай палітыкі. Было відаць, што Лукашэнка (мяркуючы па яго кагэбоўска-савецкіх паняццях аб палітычнай дзейнасці) пастарасца гэты Вярхоўны Савет ліквідаваць. У яго пачаліся канфлікты з дэпутатамі і з парламентам.

У гэты час я прапанаваў прыняць новую тактыку Фронта на бліжэйшы перыяд. Менавіта: стварыць антылукашэнкаўскую апазыцыю з мэтай правядзеньня імпічманту прэзідэнта. Меркавалася аб’яднаць усіх (у тым ліку, і камуністаў, якіх было шмат у парламанце 13-га склікання і якія не захочуць быць „разагнанымі”). Справа йшла пра ўратаваньне Беларусі. Гэтая палітыка была прынятая Соймам БНФ, пачалася яе арганізацыя. Цяньвы Кабінэт (Цяньвы Урад), створаны яшчэ за часы моёй прэзідэнцкай кампаніі, распрацаваў шэраг праектаў і дакументаў для дэпутатаў Вярхоўнага Савета. Я пасьпеў абмеркаваць гэтае пытаньне з рознымі асобамі па-за межамі БНФ (у тым ліку, у агульных рысах — і з камуністамі). І тут пачаліся падзеі сакавіка.

Менавіта ў гэты час, наладзіўшы масавыя выступы супраць рэжыму здрады і скарыстаўшы палітычны эфэкт маёй з С.Навумчыкам эміграцыі, удалося цвёрда ўсталяваць сярод людзей, што супроцьстаялі дыктатарскай палітыцы, устаноўку на імпічмант Лукашэнка.

Аднак у парламанце гэтая ідэя высьпявала занадта павольна. У

красавіку-граўні 1996 года спікер і дэпутаты выступалі яшчэ з асуджэннем Чарнобыльскага Шляху. Потым ратыфікавалі (амаль аднагалосна) антызаконную амаральную дамову пра „саюз” Лукашэнкі з Расеяй. Потым зацьвердзілі фальшывыя вынікі ганебнага травеньскага рэфэрэндуму, пагадзіўшыся такім чынам са зьнявагай Беларускага нацыянальнага сыягу і гэрбу, беларускай мовы, незалежнасці і г.д.

Аднак да восені 1996 году напружаньне стала нарастаць і ў парляманце. Лукашэнка рыхтаваў свой чарговы „рэфэрэндум” па адмене Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь і прыняцці сваёй „канстытуцыі”, згодна якой існуючы парлямант быў бы ліквідаваны і прэзыдэнт мог пырзначыць свой, ужо цалкам кішэнны парлямант. Да некаторых дэпутатаў гэта пачало паступова даходзіць, але вельмі марудна. Час не чакаў. Нельга было спазьняцца, бо, па маім разуменьні, фактычна рыхтаваўся дзяржаўны пераварот.

У гэты час я быў у Нью-Ёрку. Цікава, што здалёку (асабліва, калі я прааналізаваў рэакцыю Масквы на маю палітычную эміграцыю і на падзеі ў Беларусі) было, бадай, яшчэ лепш, чым зь Менску, відаць, да чаго ўсё рухаецца і чаму так нэрвова сьпяшаецца Крэмль. Кантакт зь менскім кіраўніцтвам Фронту ў мяне быў пастаянны, і нельга сказаць, што там не разумелі тады ўсёй небяспечнасьці маскоўска-лукашэнкаўскай палітыкі. Але дзейнічаць трэба было рашуча і энэргічна, і асабліва ў парляманце. Калі парлямант не прагнецца, то Фронту пераламаць сітуацыю будзе вельмі цяжка.

Нам тут, за мяжой, таксама патрэбна была большая апора на падзеі і шырэньшыя падставы для аргумэнтацыі, каб здабыць міжнародную палітычную падтрымку для Беларусі.

Маруднасьць у парляманце мяне вельмі непакоіла, бо калі справа імпічманту ўвогуле не пачнецца, то пераварот адбудзецца, і яго нават не заўважаць (а прапаганда зробіць сваю справу). Калі ж імпічмант пачнецца, але яго дацягнуць да даты перавароту (“рэфэрэндуму”), то створыцца асабліва канфліктная сітуацыя супрацьстаяньня, у якой парлямант, не падрыхтаваны да маскоўскага ціску, проста можа здрыфціць. Тым больш, што шырокай падтрымкі грамадства такому канфармісцкаму парляманту ня будзе (не заслужыў), ня глядзячы на ўсе нашыя палітычныя заклікі.

Будучы далёка, усімі сваімі сіламі і магчымасьцямі я стараўся падштурхнуць сітуацыю. Праз два гады, перабіраючы паперы таго часу, я перачытаў адзін з сваіх зваротаў тае пары, напісаны да дэпутатаў. Неяк маркотна стала мне ад усьведамленьня таго жыцьёвага абсурду, што найцяжэй растлумачыць чалавеку і прымусяць яго ўспрыняць — гэта якраз самыя простыя рэчы. І чым разумнейшы, чым больш адукаваны чалавек — тым растлумачыць цяжэй. Тады сьвярдзжэнню, што „двойчы два — чатыры” — ён супроцьстаўляецца ўсім сваім розумам і адукаваным інтэлектам, каб давесьці, што, на яго думку, „двойчы два — будзе пяць”. (Бо ў школе ён выпадкова прпусьціў занятакі, калі гэта праходзілі.) Зварот да дэпутатаў, напісаны 11 верасьня 1996 года я зьмяшчаю тут цалкам.

*Спадару Старшыні Вярхоўнага
Савета Рэспублікі Беларусь
Сымону Георгіевічу ШАРЭЦКАМУ*

ЗВАРОТ ДА ДЭПУТАТАЎ ПАРЛЯМАНТУ

Спадары дэпутаты! Падтрымліваю і вітаю вашыя станоўчыя ініцыятывы на захаваньні законнасьці і абароне парляментарызму ў Рэспубліцы Беларусь. Але ў гэты нагрэзьлівы для грамадства час адчуваю абавязак зьвярнуцца да вас як грамадзянін Беларусі, як былы дэпутат Вярхоўнага Савета, як старшыня Народнага Фронту.

Над Беларусьсю навісла пагроза жорсткай, нічым не абмежаванай, абсалютнай дыктатуры неўраўнаважанай асобы аднаго чалавека. Лукашэнка ставіць мэту шляхам рэфэрэндуму легітымлізаваць захоп улады, узаконіць дыктатуру і рэпрэсіі супраць ініаідумцаў, зьняць з

сьябе адказнасьць за разбуэрньне беларускай дзяржавы, культуры і эканомікі. Сітуацыя, падобная як у Нямеччыне 1934 г., калі Гітлер праводзіў рэфэрэндум аб наданьні яму абсалютнай улады — і атрымаў яе. Ва ўмовах прэзыдэнцкай манополіі на радыё, тэлебачаньне і друк, ва ўмовах беззаконья і ўзурпацыі ўлады, ва ўмовах, калі прэзыдэнт бескантрольна распараджаецца бюджэтам дзяржавы, любы рэфэрэндум, які праводзіць узурпатар, будзе выйграны ўзурпатарам.

Калі рэфэрэндум адбываецца — рэжым перамагае. Ніякія выбары і давыбары ня будуць тады ўжо мець значэньня (ня трэба ў іх і ўдзельнічаць), бо зьменіцца Канстытуцыя. Вярхоўны Савет пасьля рэфэрэндуму будзе ліквідаваны законна, на падставе нібыта волевыяўленьня народа законным і абсалютным дыктатарам. Рэпрэсіі будуць таксама законныя, асьвечанья „воляй народа”, беззаконьне і крымінальчына ўлады стануць законнымі дзеяньнямі авантурыстаў, якія будуць размахіваць народным мандатам на народнае зьнішчэньне.

У гэтым становішчы адзінае, што можа прадухіліць дыктатуру вар’ята, — гэта імпічмант (адхіленьне ад улады) прэзыдэнта Лукашэнкі. Калі пастанова аб імпічманце тэрмінова ня будзе прынята, Вярхоўны Савет XIII скліканьня гэтым самым падпіша прыгавор сабе і прыгавор нацыі. У краіне не застанеца тады ніякай улады і ніякай сілы, якая б магла легітымна стыніць беззаконьне і дыктатуру.

Ня трэба баяцца, што пасьля аб’яўленьня імпічманту ўзурпатар ужыве сілу і „распусьціць” Вярхоўны Савет. Беззаконьнем, сілай Вярхоўны Савет не распускаецца. Імпічмант, прыняты парлямантам, стане законным актам. Усе дзеяньні ўзурпатора пасьля імпічманту (калі яны ўзьнікнуць), у тым ліку і правядзеньне рэфэрэндуму, ня будуць мець легітымнага характару. Рэжым авантурыстаў будзе пазбаўлены ўсялякіх нэрспэктываў, страціць усялякую падтрымку.

Падкрэсьліваю: рэфэрэндум Лукашэнкі накіраваны на легітымлізацыю дыктатуры. Імпічмант жа пазбаўляе яго гэтай магчымасьці. Аб’явіць імпічмант можа толькі Вярхоўны Савет.

Спадары дэпутаты, рэальнасьць такая, што лёс нацыі сёньня ў вашых руках і часу амаль не засталася. Зрабіце хутка патрэбны крок для Беларусі. Выканайце свой абавязак перад законам, краінай і будучыняй.

Зянон ПАЗЬНЯК

Старшыня Беларускага Народнага Фронту „Адраджэньне”

11 верасьня 1996 г.

Як мне паведамілі пазьней, зварот зачытвалі ў парляманце і нават спрабавалі абмеркаваць. Хто ведае, можа, каму што й запыла ў душу. Але сёньня мы маем тое, што нам падрыхтавала Масква з Лукашэнкам, тое, чаго маглі б ня мець.

Дыскусія ў Вашынгтоне

22 лістапада 1996 года я павінен быў выступаць з дакладам у Карнэгі-Фондзе ў Вашынгтоне на тэму беларускай нацыянальна-вызвольнай палітыкі і сітуацыі ў Беларусі. Мой выступ падрыхтоўваўся па ініцыятыве Дзяржаўнага Дэпартаменту ЗША і я ведаў, што там зьбярэцца палітычная эліта Амэрыкі, дзеячы Кангрэсу, розных палітычных камітэтаў, аналітыкі, дыпляматы і аглядальнікі.

У тры гадзіны ночы (10 гадзінаў раніцы ў Менску) перад выездам зь Нью-Ёрку я патэлефанаваў у Менск нашаму прэсавому сакратару БНФ, каб даведацца пра сітуацыю пасьля „рускага дэсанту”. Справа ў тым, што вечарам, 21 лістапада, калі стала разумела, што Лукашэнка вісіць на валаску, што імпічмант цалкам рэальны і непазьбежны, у Менск нечакана, без запрашэньня і папярэджаньня, прыляцела расейскае кіраўніцтва: прэм’ер-міністар В.Чарнамырдзін і старшыні палатаў Дзярждумы Расеі Я.Строеў ды Г.Селязьнёў. Гэта быў аварыйны дэсант распачы. Яны рынуліся ратаваць Лукашэнку,

махнуўшы рукой на ўсе дыпляматычныя ўмоўнасьці (у тым ліку, і на беларускі суверэнітэт).

За ноч рускія, наабяцаўшы ўсяго, дамагліся згоды Старшыні Вярхоўнага Савета Беларусі на адмову ад імпічманту ўзамен за дробныя саступкі Лукашэнкі па рэфэрэндуму. Ноччу кампанія падпісала адпаведныя паперы і „замачыла” ўсё гэта гарэлкай (арганізавала выпіўку).

* * *

Калі мы з доктарам Вітаўтам Кіпелем зайшлі ў залю Карнэгі-Фонду, то ўбачылі, што перад кожным ляжалі нейкія лісткі. Гэта было паведамленьне (стэйтмант) да друку Дзяржаўнага Дэпартаменту ЗША пра начныя падзеі ў Менску. У тэксьце выказвалася задавальненьне з нагоды заканчэньня крызісу ў Беларусі і ўхвалялася нібыта „прымірэнчая” місія рускага кіраўніцтва, якое быццам бы выступіла ня толькі „міратворцам”, але й гарантам стабільнасьці ўлады ў Беларусі. Непадалёк сядзеў задаволены рускі амбасадар, а зь ім беларускія „калегі” з пасольства.

Мне казалі, што „стэйтмант” яшчэ не аддадзены ў друк (было паміж 9-й і 10-й раніцы). Я адклаў свой даклад убок і сказаў, што буду гаварыць пра начныя падзеі ў Менску, паколькі становішча зусім не такое, як адлюстравана яно ў паведамленьні Дзярждэпартаменту. Я растлумачыў прысутным, што на самай справе расейскае кіраўніцтва прыехала ратаваць свае каляніяльныя інтарэсы ў Беларусі і падтрымаць

Лістанад 1996-га. На вуліцах Менска.

Лукашэнку. Гэта жэст супраць дэмакратыі і незалежнасьці Беларусі, умяшаньне ў нашыя ўнутраныя справы, падпорка для дыктатуры. Я сказаў, што рускія проста ашукалі даверлівага С. Шарэцкага, што Лукашэнка ня выканае нават тых умоваў, якія паабяцаў выканаць, што Масква разам з Лукашэнкам хочучь толькі выйграць час, каб правесці чарговы незаконны і фальшывы рэфэрэндум на Беларусі і ўстанавіць поўны кантроль над нашай краінай. Я падкрэсьліў, што інфармацыя, зьмешчаная ў „стэйтманце” Дзярждэпартаманта неадпаведная і зыходзіць з тэндэнцыйных крыніцаў, што лепш было б не сьпяшацца з надрукаваньнем такой пазыцыі, а правесці яе, улічыўшы і мае зьвесткі.

Потым была даволі жорсткая дыскусія. Адразу супраць узьвіўся рускі пасол. Яму паддаквалі беларускія службiсты. З амэрыканцаў толькі адзін (прысутнічала каля 40 асобаў) спрабаваў падтрымаць рускіх. У канцы дыскусіі, у час якой пераважная большасьць падтрымала мяне, прадстаўніца Дзярждэпартаманту паведаміла, што яны ня будуць даваць гэты тэкст „стэйтманту” ў друк да поўнага высьвятленьня сітуацыі.

У мяне тады нібы гара з плячэй звалілася. Бо зразумела было, што калі б такі тэкст са станючымі ацэнкамі чарнамырдзінска-строеўскай афэры ў Менску пайшоў у друк як афіцыйная пазыцыя Дзяржаўнага Дэпартаменту ЗША, то назад яго ўжо не адклікалі б і пазыцыі не змянялі б. Усё магло б павярнуцца для нас, беларусаў, вельмі дрэнна. Я дзякаваў Богу за дзівосны зьбег абставінаў, што 22 лістапада я апынуўся ў Вашынгтоне ў цэнтры ўвагі на такім форуме, што ноччу, перад ад’ездам зь Нью-Ёрку, патэлефанаваў у Менск і атрымаў інфармацыю пра падзеі, і нават што даклад мой быў прызначаны з

самай раніцы, а не, скажам, на 14 гадзінаў, калі ўжо было б позна, бо „стэйтмант” трапіў бы ў друк.

Можа, хоць раз, хоць мінімальна, Беларусі пашанцавала. Праўда, на фоне таго, што сталася ў Менску, гэтае меркаваньне выглядае ледзь ні іроніяй. І ўсё ж такі, і ўсё ж... Як бы ні павярнулася фартуна, што б ні сталася, што б ні было, у любой сітуацыі трэба змагацца за ўсю Беларусь і адначасна — за кожны мілімэтр, за кожную секунду яе жыцьця, за кожны мілімэтар яе будучыні.

* * *

Пасьля дакладу і дыскусіі ў Карнэгі-Фондзе я меў магчымасьць 20-мінутнага выступу на тэлебачаньні *CNN* — (непасрэднае ўключэньне), дзе гаварыў пра зьмест падзеяў у Менску. Пасьля выступу на тэлебачаньні я яшчэ спатыкаўся ў Дзярждэпартаманце ЗША з кіраўніком Усходняга аддзелу Беларусі, Украіны і Малдовы Джакам Сігалам. Памятаю, што ён быў у вялікім недаўменьні, бо як прафэсійны палітык ніяк ня мог зразумець матываў паводзінаў Сымона Шарэцкага, якія ня ўкладваліся ў яго амэрыканскую лёгіку. Пышка ўжо была ў руцэ, а яе ўзялі, ды выпусцілі.

Пацешна часам бывае назіраць гэтае амэрыканскае неразуменьне. Яны думаюць, што ўсе, як і яны, кіруюцца амэрыканскім розумам. Амэрыканцы шчыра ня ведаюць, што шмат людзей на Ўсходзе арыентуюцца ня лёгкай, а зусім іншымі крытэрыямі.

* * *

Вярнуўшыся ў Нью-Ёрк, я напісаў некалькі лістоў С.Шарэцкаму, дзе выказаў меркаваньні, што, пасьля ліквідацыі Вярхоўнага Савета XIII скліканьня, неабходна будзе захаваць законны парламент з падпісантаў імпічманту і іншых дэпутатаў, якія ня пойдучь на службу рэжыму. Я аргументаваў, чаму гэта неабходна будзе зрабіць. Шансы, што мае лісты паўплываюць на дзеянні ў Менску, былі невялікія пасьля таго, што там было натворана. Тым ня менш, як мне здавалася, ня ўсё страчана. Я звязваўся з калегамі-фронтаўцамі і даведаўшыся, што рукі там ніхто не апускае, дамовіўся аб правядзеньні тэрміновых пэрманэнтных акцыяў пратэсту. Яны былі неабходнымі. Трэба было звярнуць увагу міжнароднай супольнасьці на пераварот у Беларусі, і галоўнае — нельга было дапусьціць хуткага афармленьня інтэграцыйнага аншлюсу Беларусі Расеяй, нельга было дазволіць „пераможнага шэсьця” акупацыі.

Зімой-вясной 1997 года ўдалося затармазіць „інтэграцыю”. Гэта далосе нялёгка і немалой цаной. Хоць і тут дапамаглі павароты фартуны (непаразуменьні ў Маскве Ельцына з камуністамі). Імпэт з Лукашэнкі быў зьбіты. Наперадзе чакала цяжкае, зьнясільваючае змаганьне, якое доўжыцца і цяпер (ужо ў XXI-м стагоддзі), крок за крокам, сантыметр за сантыметрам, на шляху да нашай беларускай моцнасьці і народнай свабоды.

4 траўня 2001 г., Варшава

Зянон ПАЗЬНЯК

* Успаміны пра падзеі 1996 года ўжо напісаныя Сяргеем Навумчыкам. У 1997 годзе яны гучэлі на радыё і неўзабаве павінны выйсьці асобнай кніжкай. (З.П.)

** На дзейнасьць Далай-Ламы Тыбету ў эміграцыі выдзелена спэцыяльная дзяржаўная субсідыя ЗША (Аўт.)

STATEMENT IN CONNECTION WITH THE ANTI-BELARUSAN AKTIVITY OF MR. HANS-GEORG WIECK

In September 2000 the head of the OSCE Mission in Minsk **Mr. Hans-Georg Wieck** has made a statement on the international conference in Belastok that during some years he and the OSCE Mission in Minsk are carrying out the policy directed to the incorporation of Belarus into Russia.

I don't touch upon the reasons of such non-diplomatic statement. We know the reasons. The sense of this problem is that Mr. Wieck carried out in Belarus the whole time the activity, which is contradicting to the national interests of our country and is connected with the policy of the Russian neocolonialism with regard to Belarus.

Mr. H.-G. Wieck bear a relation to the attempts of the elimination of the Belarusian Popular Front and of the Belarusian National Liberation Movement, which are fighting against the imperialist policy of Russia and the pro-Moscow regime in Belarus. Mr. Wieck was engaged directly in the organization of the so-called „united opposition” (i.e. the opposition without the ideas of the Belarusian rebirth) with the scope to oppose it to the Belarusian National Liberation Movement in accordance with the principle democracy without sovereignty.

Mr. Wieck's activity has had a double character. From one side — the selected defense of human rights (i.e. of the persons and bodies which he liked; he didn't defend the victims of regime's repressions if they were leaders or members of the Conservative Christian Party — Belarusian Popular Front), from other side — promotion of the legalization and acknowledgment of the Lukashenka regime by the international society. It was obvious in autumn 2000 during the electoral campaign and elections to the pseudo-parliament (Lukashenka's „chamber”). But then Mr. Wieck couldn't do something.

Mr. Wieck's statement in Belastok was a last drop into the overflowing chalice of patience. The Belarusian Popular Front „Adradzennie” and Conservative Christian Party — BPF have adopted a decision to proclaim Mr. Wieck the persona non grata in the area of the Belarusian National Liberation Movement and requested the international organizations to recall him from Belarus. We have sent the official letters to the OSCE Parliamentary Assembly, to the OSCE chairperson Mrs. Benita Ferrero Waldner and to the Foreign Minister of Germany Mr. Joschka Fischer. I informed personally by letters Mr. Wieck and the German ambassador in Belarus Mr. H. Winkelmann about this decision.

The reaction was symptomatic. Immediately after our decision Mr. Lukashenka and his administration have expressed the threats against the OSCE and the „democrats” began to defend Mr. Wieck.

January 29, 2001 the OSCE Mission in Austria has informed me about the examination of our requests and about the sending of them to the new OSCE chairman in Rumania. In accordance with the non-official information Mr. Wieck should be recalled from Belarus in June this year.

But suddenly we hear again the official „threats” to Mr. Wieck from the Belarusian Ministry of Foreign Affairs and the new requests of the „democrats” to defend him.

We are not surprised by the coordinated activity of Mr. Wieck and Moscow functionaries in accordance with Lukashenka's rate, as well as

their attempt to represent Mr. Wieck as the martyr of the democracy and to leave him in Minsk.

We insist and repeat once more: **Hans-Georg Wieck ought leave the territory of Belarus.**

His activity doesn't correspond to the national interests of Belarus and contradicts the anti-colonial principles of the struggle against the Lukashenka regime. His activity was ineffective and very harmful.

We don't accept the Moscow style political games of the functionaries from the Foreign Ministry of Belarus and the tricks of the German diplomacy.

We don't consider as a good practice the appointment of the former head of a foreign country's intelligence service (even though he is a pensioner) the head of an international human rights organization. It is very well known how strong is the corporate solidarity of all the intelligence services. The time will come — Belarus will become free and we will rid ourselves of them.

Zianon PAZNYAK

Chairman of the Belarusian Popular Front „Adradzennie”

May 22, 2001

PRESS RELEASE

18 maja członkowie Partii Konserwatywno-Chrześcijańskiej – Białoruski Front Narodowy wyszli na plac Centralny w Mińsku, żeby spotkać „delegatów” pseudonarodowego zebrań pod przewodnictwem Łukaszenki. Blisko 50 osób trzymało narodowe Biało-Czerwono-Białe białoruskie flagi i plakaty „Zianon Paźniak – białoruskim kandydatem!”, „Hańba okupantom moskiewskim!”.

Лёўг беларускага пратэсту.

Demonstranci śpiewali hymn religijny „Bóg wszechmogący”. O 9¹⁰ do śpiewających ludzi podjechało kilka autobusów, z których wybiegły „osoby w cywilu”. Bez żadnych uprzedzeń zaczęli oni łamać ręce ludziom i ciągnąć ich do autobusów. Aresztowano ponad 40 osób. Akcją kierował minister spraw wewnętrznych Nawumau. W rezultacie tej akcji zostały ciężko ranni **Uładzimir Jucho** (złamane ręce i żebra)

i **Mikałaj Ancypowicz**. Profesor **Mikołaj Sawicki** i **Światłana Zacharewicz** przeżyli kryzys sercowy i zostali odwiezieni pogotowiem.

Akcja została zakończona o 18²⁰, kiedy obywatele wystawili plakaty „Obronimy Białoruś!”, „Przec z okupantem moskiewskim!”, „Zianon Paźniak – naszym kandydatem!”. „Osoby w cywilnym ubraniu” znów aresztowali i bili ludzi.

(Komisja informacyjna Konserwatywno-Chrześcijańskiej Partii —BFN. W. Bujwał)

Беларускія Ведымасты

Беларускае выданьне

У супрацоўніцтве зь Беларускам Выдавецкім Таварыствам ў Амэрыцы

Рэдакцыя: Зянон Пазьняк, Галіна Палачаніна

Адрас рэдакцыі: 02-017 Warszawa, Al. Jerozolimskie 125/127

тэл./факс: (+48 22) 628 76 73